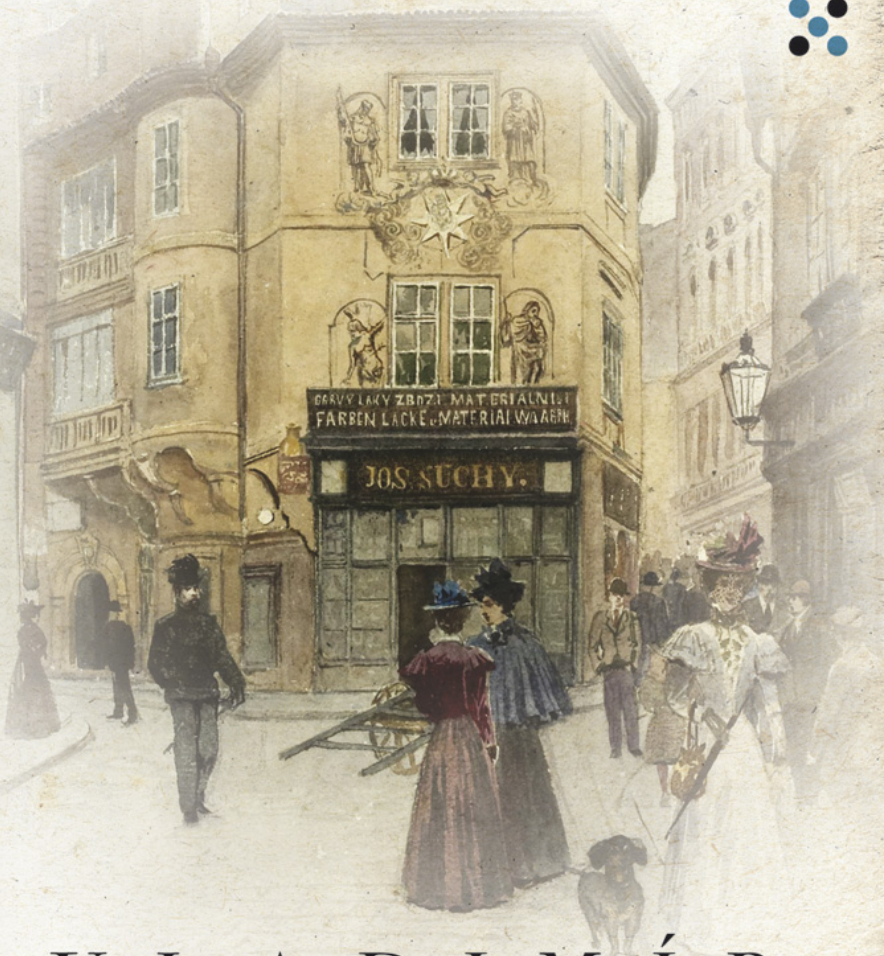

Zlá krev

ROMÁNOVÁ PENTALOGIE - SVAZEK TŘETÍ

V L A D I M Í R
N E F F

ZLÁ KREV

Zlá krev

ROMÁNOVÁ PENTALOGIE - SVAZEK TŘETÍ

V L A D I M Í R
N E F F

Vydalo nakladatelství BB/art s.r.o. v roce 2015
Bořivojova 75, Praha 3
Copyright © Vladimír Neff – dědicové c/o DILIA, 1957
All rights reserved.

Jazyková korektura: Jan Řehoř
Grafická úprava obálky © 2010 Jan Matoška
Ilustrace na obálce: Václav Jansa (*Karlova ulice, Dům U Zlaté studně*, 1897)

První elektronické vydání v českém jazyce

ISBN 978-80-7507-316-7

ČÁST PRVNÍ

Smutek gründerů

KAPITOLA PRVNÍ

Merkurův den

Vyženou to do výše čtyř pater, pyšná budova plná oken a dveří jako by přes noc byla ze země vypučela. Hrubá stavba je takřka hotova... vtom prásk... nějaký ten nešťastný základ povolil, zdi se bortí jako kornoutky a celá hrdá budova zřítí se za brozného lomozu v sutiny a nívec, pohřbívajíc v rozvalinách svých vlastní budovatele a nezůstavujíc než výstražný příklad následkův bříšné lehkomyšlnosti a zločinného švindlu.

Z úvodníku Národních listů

1

Dne čtrnáctého ledna roku osmnáctistého osmdesátého ve středu – není pro nás bez jisté zajímavosti, že latinští národové zasvětili středu, tento střední nejnesvátečnější den týdne, Merkurovi či Mercuriovi, bohu obchodu a zlodějstva – těsně před soumrakem, nedlouho předtím, než začal jeden ze známých muzikálních dýchánek u paní Hany Bornové, choti majitele galanterního velkoobchodu na Příkopech, zřítit se na Žižkově dům.

Byla to jedna z novostaveb, jež tenkrát rostly překotným americkým, jak se říkalo, tempem na území onoho nejmladšího pražského předměstí, které se před čtyřmi roky osamostatnilo odtržením od mateřské obce Královských Vinohrad, třípatrový barák chudinského typu, plný maličkých bytů, oddělených stěnami na půl cihly. Stál, navazuje na ulici Vavřince z Březové, způli už dostavěnou, na okraji malé pusté vinice, v úředních knihách vedené pod jménem Panenský svah a lidově zvané Panenka; byl už pod střechou, mokrý, studený, prosáklý syrovinou, a ozyval se v ten předvečerní čas melancholickým hvízdodem zedníků, kteří tam pracovali, i vypadal tak pokojně, že když z některého z prázdných oken, jež se černala za trámy lešení, zaznělo znenadání několik temných ran, podobných výstřelům, následovaných řevem smrtelné hrůzy, závozník speditérského

domu Nedobylova, který se právě blížil Vavříneckou ulicí s nákladem starých cihel, zaraziv koně, ohlédl se nepravým směrem, k domům už obydleným, mělť za to, že někdo někoho vraždí; a vraždí se tam, kde lidé už bydlí, nikoli tam, kde teprve budou bydlet. Ale k prvním ranám – výstřelům se vzápětí přidalo neslýchané dunění a praskot, a pak to začalo: ztumpachovělý závozník měl za to, že dům *poklesl v kolenou* – byl to vsutku pohyb, jako když hodně tělnatá ženská udělá neobratný pokus o kniks; a tragické to pukrle podtrhlo nosné trámy lešení, jež se zřítilo, následováno sesouvající se stavbou, s hromovým rachotem. Zděšený kočí, mechanickými pohyby se snaže uklidnit koně, zřetelně viděl postavičku zedníka, který chvíli balancoval, bezmocně máchaje rukama, na vrcholku hroutícího se trámového roubení, než ztratil rovnováhu a spadl, hlavu napřed, do prázdna; a obnažená fasáda se zdála na okamžik před zánikem žít, okna jako by mrkala, vykukující ze stoupajících mraků prachu, a křivila se v hrůzyplné agónii, zeď se prohýbala a šklebila se spárami, podobnými křičícím ústům, a najednou z toho všeho nebylo nic než hromada šutru a bláta, za níž a nad níž se tyčila část zdi zadního traktu, naježená zpřeráženým trámovým, dole prolomená ohromným otvorem tunelovitého tvaru, takže se podobala fantastickému oblouku; a oblouk ten se chvěl, až se trámy z něho třící pohybovaly jako vousy rozlíceného kocoura.

Mraky prachu si ještě nezačaly lehat, když z toho pekla rozrušené hmoty vylezla lidská postavička, ďábelsky zmalovaná blátem a krví, a vyjíc hrůzou a máchajíc rukama, dala se na útěk. Byl to zedník Maxmilián Stoupa jménem, mezi přáteli známý pod přezdívkou starý Maxa, který zázrakem, ač ve chvíli katastrofy pracoval v třetím patře, vyvázl s několika oděrkami. – Zrovna jsem zdil vnitřní příčku, vyprávěl o tom později, – a měl jsem už chvíli takový divný pocit, jako by někdo za mnou stál, ale protože jsem věděl, že za mnou nikdo stát nemůže, tak jsem se ani neohlíd. A pak najednou jako by mi někdo vystřelil z pistole u ucha a jako bych stál na nějaké rohožce a někdo za tu rohožku začal tahat. Kouknu, a ona za mnou ve stěně čerstvá spára, že by se do ní vešla dlaň. To jsem už věděl, že je zle, nechám tedy všeho a ženu se na chodbu, a přitom slyším, jak někdo pode mnou *taky* řve, jako když ho na nože bere. Pak se spustí něco jako hromobití a podlaha se pode mnou prohýbá a praská, jako když běžím po tenkém

ledě. Zvláštní je, že jsem vůbec neměl pocit, jako bych padal, jen jsem pořád běžel a běžel; a už jsem byl asi z domu venku, a pořád se mi zdálo, jako by se všechno pode mnou prohýbalo a praskalo. Z toho je vidět, jak se člověku všechno zdá jinak, než to doopravdy je, a jak ho to celého zmátne a poplete, když mu takový dům spadne na hlavu.

Tolik zedník Maxmilián Stoupa, řečený starý Maxa.

Jak nazítří oznámily pražské listy, na místo neštěstí, přivolány poplašnými zvonci, se s bezpříkladnou pohotovostí dostavily sbory hasičské, ženisté, policie a četnictvo, ale k záchranným pracím se nemohlo přikročit, protože jeden z pilířů, podporujících zeď zadního traktu, visel ve vzduchu a hrozil sesutím; proto uniformované sbory se omezily na to, že vyčistily prostor Panenky a Vavřincovy ulice od sročeného davu. Zástupcem onemocnělého stavitele Kuthana, který stavbu zříčeného domu projektoval, jmenoval starosta města Žižkova, pan Wertmüller, stavebního radu pana Herzoga. Počet obětí nebylo možno určit ni odhadnout, protože prezenční listina lidí, již na stavbě pracovali, se nenašla, polír zůstal v troskách, stavitel, jak pověděno, byl nemocen a podnikatel stavby neznal ni jména, ni počet lidí tam zaměstnaných.

Nedlouho po deváté hodině večerní, referovaly noviny dál, když okolí dějiště katastrofy už bylo klidné, podařilo se nadstrážníku Blažejovi, který tam konal hlídkovou službu, za pomoci pradleny paní Pecoldové zachránit jednu z obětí neštěstí. Upozorněn paní Pecoldovou, že z rumiště se ozývá sténání a slabé volání o pomoc, v němž ona s určitostí poznává hlas svého vnuka, který byl na stavbě zaměstnán jako zedník, nadstrážník Blažej za pomoci paní Pecoldové vyprostil zasypaného, který byl bez úhony, neboť při zřícení domu šťastně spočinul v hromadě písku. Otázku, proč volal o pomoc teprve několik hodin po zhroucení domu, lze zodpovědět tím, že po celou tu dobu byl v bezvědomí, jakž tomu nasvědčuje i stav jeho čelní kosti, poznamenané velikou boulí. Není bez zajímavosti, že krátko poté zadní zeď, která dosud visela nad rumištěm, se zhroutila.

Obě prostory mahagonového Bornova salónu, naplněné hosty, přední místnost hudební, v níž stál klavír a harfa, a zadní místnost s bufetem, byly štědře osvětleny petrolejkami a svíčkami, ale z ulice nebylo znát, že se u Bornů něco děje, bylať všechna okna pečlivě zastřena dřevěnými žaluziemi a nadto ještě tmavými, hustými záclonami a sametovými drapériemi – to proto, aby zář linoucí se z Bornova příbytku nikoho tam dole nepodráždila a aby ho neuvedla v pokušení hodit do okna *cambulák*. Tohoto podivného slova, jež není uvedeno v žádném slovníku, se u Bornů užívalo právě jen v této a nejiné souvislosti: *cambulák*, toť kámen, jež nenávidný chudšas metá do okna bohatcova. Časy byly neklidné, chudiny přibývalo, i bylo třeba se mít na pozoru a nedělat zbytečně zlou krev.

– Nevěřte tomu, paní Hano, co se o nás tvrdí, můj muž si nestojí ani zdaleka tak dobře, jak se o něm vypráví, řekla Marie Nedobylová, která před chvílí odsedla s hostitelkou Hanou Bornovou, krásnější a královštější než kdy jindy, k šachovému stolku u okna zadní místnosti salónu, kdež bylo méně lidí než vpředu. – Podnik je prý pasivní, parcely klesají, dům nic nenese, všechno je *schief*, koně stárnou a já nevím, co všechno – když můj muž o tom začne mluvit, zdá se mi vždycky, že jsme nadobro na mizině, a tak se divím, proč to všechno drží a chce mít tolik dětí.

Hana se usmála a zadívala se na pohněvanou polodětskou tvářičku své dávné protežé se zřejmým zalíbením. Navzdory svému dvojnásobnému šťastnému mateřství Marie si zachovala vzhled dívky s tenkým krkem a nerozumnou malou hlavou, zatíženou bohatstvím pískově zbarvených vlasů.

– Vy tomu, drahé dítě, opravdu věříte, že váš manžel má finanční nesnáze?

– Když se člověku něco pořád opakuje, nakonec začne věřit, řekla Marie, – *repetitio* není jenom *mater studiorum*, ale také víry. A Martin nejenom mluví, on mě také drží zkrátka, on chce, abych mu dělala hospodyní, a já nejsem hospodyně, paní Hano, nejsem! Dává mi sto dvacet zlatých vždy na prvního, není to málo, *das gib' ich zu*, ale také to není mnoho, a já nikdy nevím, kam se ty peníze propadají.

– To znám, to až příliš dobře znám, řekla Hana.

– Ale vás pan Born neomezuje, vidíte, řekla Marie, s přísnou pátravostí hledíc Haně do tváře. – A když před prvním nemáte peníze, on vám dá nové.

– Ano, můj manžel je velmi velkorysý, řekla Hana.

– Jste šťastná, paní Hano, šťastná. Vy nevíte, co to je, když vám týden před prvním dojdou peníze. Aspoň *Vorschuss* kdyby mi dal, aspoň *Vorschuss*. Ale on nedá. Já si někdy vypůjčím od tatínka, ale to víte, tatínek je na tom také *knapp*. Proto raději nosím svůj prstýnek do zastavárny.

– Do zastavárny! zhrozila se Hana. – Paní Nedobylová že chodí do zastavárny?

Marie našpulila durdivě ústa a pohodila hlavou.

– Chodím, a chodím a budu chodit. Když je můj muž takový *Geizhals*, chodím do zastavárny, ať má ostudu. Na prvního ovšem ten prstýnek vyplatím, ale pak mi zase těch dvacet zlatek chybí do rozpočtu, a tak to jde celý rok dokola. Nevystačím, protože nevystačím – pravý *circulus vitiosus*. Myslím, že s těmi dvaceti zlatými budu mít *G'frett* do smrti, ledaže ten prsten nechám propadnout, a bude pokoj.

Na to Hana s žertovně hranou přísností, že se na Marii opravdu a vážně zlobí. Chybí-li jí dvacet zlatých do rozpočtu, pročpak vytlouká klín klínem, namísto aby požádala o výpomoc ji, Hanu Bornovou, svou starší přítelkyni, která se už za jejích dívčích let snažila nahradit jí radou i skutkem matku?

– To byste byla moc hodná, kdybyste mi půjčila pár zlatých, paní Hano, řekla Marie bez rozpaků, bez upejpání. – Ale nebude se pan Born zlobit?

Hana se místo odpovědi jen usmála, čímž vyjádřila svůj mírný podiv nad tím, jakže Marii vůbec mohlo napadnout, že by Born byl s to nesouhlasit s něčím, co ona uznala za dobré učinit; bez dalších řečí pak vstala, naznačila malým pohybem ruky, že se vrátí co nevidět, a šustíc vlečkou hedvábné sukně, lemovanou umělými růžemi, božsky vzpřímená, v pase ztepilá a plná v prsou i v bocích, sebejistá vědomím své dokonalé krásy, prošla klenutým průcho-dem do přední místnosti salónu, kdež vyřezávaný stropní lustr, nesoucí čtyřřadvacet svíček, obléval příjemným žlutavým světlem pastelové úbory žen, laskal jejich pleť, a i černým kabátům mužů dodával jakési tlumené, jakoby naznačené barevnosti. Hana se nebránila pokroku, neodmítala svítit petrolejem, ale starodávne světlo voskovic měla nejraději – snad proto, že v pařížském salónu Oloronově, jež poznala před lety, se svítilo výhradně jen svíčkami.

– Nikdo nežízni? Nikdo nehladoví? zeptala se s úsměvem, který platil všem a nikomu, když mījela kroužek pánů, debatujících za tak řečenou hudební balustrádou, zábradlíčkem z hlazeného dřeva, ozdobeným maličkými bronzovými bystami slavných muzikantů. Hana neměla ve svém salónu ráda takového uzavřené řečnické kroužky a snažila se zpravidla, aby společnost u ní shromážděná měla pohyb, vzruch, a skupinky a dvojice aby se prolínaly a střídaly jako ve hře škatule, škatule, hejbejte se, ale tentokrát nechala pány na pokoji a nezasáhla do jejich debaty, protože vycítila jemným smyslem rozené hostitelky, že se tu peče něco závažného a že její společenský zásah by byl nemístný, nemilý, a tudíž nespolečenský. Vedle jejího manžela, který nepohodlně seděl na nízkém štokrleti, obrácen zády k balustrádě, nořilo se z polostínu vypouklé myslitelské čelo hosta nadmíru váženého, doktora Albína Bráfa, docenta národohospodářství na universitě Karlo-Ferdinandově; v koutě pod velikou barevnou vázou s Makartovou kyticí šklebila se hubená satyrská tvář ředitele právního oddělení České spořitelny doktora Legáta, jednoho z nejstarších návštěvníků tohoto salónu, který sem chodíval ještě za svobodna, za časů nešťastné paní Lízy, první Bornovy ženy: vyrostl, zmohutněl, náramně obrostl peřím od těch dávných dob – vyženil tkalcovnu v Lednici nad Popelkou, stal se hlavním akcionářem cukrovaru a rafinerie v Opatovicích, zasedal v správní radě Živnostenské banky a byl zvolen zemským poslancem. Také jeho tlustý, plešatý, veselý bratr, který sem rovněž dnes zavítal, se velmi zvelebil od dob, kdy se ho v této místnosti paní Líza tázávala, aby řeč nestála, cože nového ve světě politickém: z rady od Zemského výboru, jímž tehdy byl, postoupil na vrchního radu a byl jmenován šéfem třetího odboru, který bděl nad věcmi hospodářských záložen a Hypoteční banky Království českého; a hlavní to jeho životní vítězství, provdal obě své kostnaté, stárnoucí dcery, jež ho nadto pak obdařily růžovými vnoučky, starší Libuše chlapečkem a mladší Klára holčičkou; zkrátka úspěch nad úspěch, životní zdar visel zlatým oblakem nad těmito váženými, usedlými pány, a Hana, když je mījela, jak pověděno, omezila se na obě nic neznamenající povšechné otázky, proti svému zvyku je zůstavujíc jejich kabalistickému rozhovoru o emisi cenných papírů, o eskontování směnek, o úvěrových obchodech, o rezervních fondech. Zkrátka samá *haute finance*, myslila si, když přistupovala k obtloustlé

paní Paulíně Smolíkové, choti bohatého sirkáře Otty Smolíka, jež stála, šálek s čajem v ruce, s paní Laurou Helebrantovou, cizokrajně krásnou, a mrštňou němčinou jí cosi vykládala o šatech, přičemž šálek s čajem zřejmě překážel bohaté mimice jejích rukou.

– Dnes nebudeme mít potěšení vás slyšet? zeptala se Hana paní Paulíny, a Paulína odpověděla po česku, že dnešní úspěch paní Nedobylové, ach, byl tak veliký, ach, tak jedinečný, že ona, Paulína Smolíková, si netroufá hned po ní vyrukovat se svým ubohoučkým uměním. Hana si pomyslila, že to je úvaha velmi správná, skromnost až příliš oprávněná – vsutku Marie se dnes pokryla slávou, když skvěle zahrála na harfu parafrázi Vltavy, nové skladby Bedřicha Smetany; nicméně odpověděla junonské choti sirkařově, že hra na harfu a zpěv jsou dvě hodnoty zcela nesouměřitelné a že všichni hosté pevně doufají, že paní Paulína Smolíková je ani tentokrát nezkłame.

Přešla pak ze salónu do svého budoáru – umělý společenský úsměv, jímž byla ozdobila svou tvář, dokud jako vlídný archanděl procházela mezi hosty, ihned zhasl – a odemkla sklápěcí desku titěrného francouzského sekretáře, v němž ukládala své hotovosti. Ze sousedního pokoje, malého dětského, zvaného tak proto, že v něm bydlil její dvouletý synek Ivan, na rozdíl od velkého dětského pokoje, obývaného patnáctiletým Míšou, ozýval se způsobný hlas Haniny sestry Bětuše, jež chlapci předčítala pohádku. – Sedlák a selka se tuze zaradovali, bylo slyšet její pečlivě artikulovaná slova, – že jim nebesa konečně požehnala a že synáček, ač jako palec maličký... Měla bych se za ním podívat a zeptat se, jak mu je, pomyslila si Hana, zatímco vybírala ze zásuvky peníze; Ivan si totiž od rána stěžoval na bolení v krku, měl zvýšenou teplotu, a domácí lékař pan doktor Thomayer nařídil, aby zůstal v posteli. Ale možná, uvažovala dál, že už usíná a já bych ho zbytečně vyburcovala, však se už Bětuše o něj postará.

Není to ode mne *ausgerechnet nobl*, že od ní chci přijmout peníze, přemítala Marie Nedobylová, s roztržitým zájmem přihlížejíc dvěma starým, nápadně ctihodným manželům, kteří právě vešli do zadní místnosti, kdež byl na dlouhém jídelním stole vyložen bufet, a počali si vybírat, přičemž si vzájemně pomáhali radou a příkladem – odporuje to běžné společenské konvenci, ale což mi neřikal tatínek bezpočtukrát, že opravdová osobnost se nedá běžnou společenskou konvencí spoutat? A koneckonců, když uvá-

žím, kolik let jsem u ní hrála zadarmo a kolik by ji to bylo stálo, kdyby na mém místě byla seděla placená harfenistka, opravdu se mi zdá, že se nemusím ženýrovat. Kolik asi přinese? Jen těch dvacet zlatých, o kterých byla řeč? Kdyby přinesla o takových deset dvacet zlatých víc, bylo by to od ní opravdu *grosszügig* a mně by to dalo pěkný náskok pro příští měsíc. To je bída, být ženou boháče!

Tu se už Hana vrátila, zářivě se usmála na oba staré manžele, kteří se právě vzdalovali od bufetu s kořistí uzneného jazyka a studené telecí pečeně, a diskrétně vtiskla Marii do dlaně čtyři nové, do malých čtverečků složené šedomodré bankovky po pěti zlatých.

– Jste moc hodná, paní Hano, vrátím vám to hned, až něco ušetřím na domácnosti, řekla Marie trochu zklamaně a vstala, aby peníze uložila do své korálkové pompadúrky, ležící na sametovém křesle pod stojací lampou, jejíž bronzový podstavec představoval pannu, v cudném zmatku si zakrývající oči před amórkem, tahajícím ji za lem roucha. Na dně pompadúrky, z níž Marie vylovila svou safiánovou peněženku, právě tak velikou, aby se do ní ony nadrobno složené bankovky vešly, bylo kromě krajkového kapesníčku, flakónku s kolínskou vodou, hřebínku a pudřenky několik kousků cukru.

Hana se zkoumavě dívala na svou protežé.

– Poslyšte, Marie, možná, že se mi to jenom zdá, ale řekla bych, že ještě rostete.

– Ano, také se mi to zdá, řekla Marie, a odhodila svou pompadúrku na prázdné křeslo. – Dvě děti mám, jsem už potřetí v jiném stavu, a jako bych ještě rostla.

V přední místnosti, v pánském kroužku za hudební balustrádou, se dosud mluvilo o věcech vážných, a Jan Born přitom dával zaznívat svému krásnému, svému, jak se o něm říkávalo, hraběcímu hlasu častěji, než se na hostitele slušelo. Usiloval o uskutečnění – přesněji řečeno, šlo o věc příliš velikou, dalekou a vážnou, o zpopulárnění jedné z mnohých svých myšlenek, jež se pořád ještě čile rodily v jeho uhlažené hlavě, nevidáno že už sedmačtyřicetileté, nevidáno že prošeďivělé, totiž o to, aby se český národ po dlouhých letech stagnace a paběrkování ve věcech vlasteneckých a hospodářskofinančních zase jednou vzchopil k mohutnému činu a aby znovu a rozhodněji než kdy dříve vykročil k samostatnosti, k svébytnosti a k osvědčení

svých sil a své vyspělosti. Dnes, po dvaceti bezmála letech mohutného růstu českého národního života a vzestupu českého kapitálu – taková asi byla trest jeho myšlenky – nikdo už zajisté nepochybuje o nezměrné důležitosti českých, na Vídni nezávislých peněžních ústavů. Nikoho z vážených mužů tuto shromážděných není třeba přesvědčovat o tom, že to byly záložny a spořitelny, tato krystalizační střediska drobného českého strádání, jež nás v padesátých a šedesátých letech vyvedly z nejhlubších temnot. Založení Živnostenské banky, k němuž došlo součinností českých a moravských záložen, toť událost historická, událost slavná, která svým významem předčí položení základního kamene k Národnímu divadlu; nejskvělejším činem českého sněmu bylo zřízení Hypoteční banky Království českého, tohoto dobročinného ústavu, jehož existence znamená novou epochu v historii našeho zemědělství. Tyto úspěchy však, byť sebeskvělejší, jsou dnes už deset čtrnáct let staré; burzovní krach z roku třiašedesátého zasadil zlou ránu českému peněžnictví; téměř všechny nové pražské peněžní ústavy, jež vznikly v době nezdravé konjunktury, v roce dvašedesátém, vzaly zasvě; hrůza před cennými papíry, jež zachvátila náš národ, se stala těžko překonatelnou překážkou akciového podnikání. Nicméně hrůza ta je neoprávněná, neboť náš hospodářský život se za těch šest let, jež uplynuly od zmíněného krachu, opět zkonsolidoval, ba co víc: probudil se k novému jarému ruchu rychlým rozvojem domácího průmyslu cukrovarnického. Pan ředitel doktor Legát, zde přítomný, jakožto člen správní rady Živnobanky by o tomto rozvoji našeho cukrovarnictví mohl říci daleko víc než on, Jan Born, pouhý obchodník se zbožím galanterním. Nicméně i on, Jan Born, o tomto rozvoji něco ví, dostaloť se mu té cti, že byl zvolen za člena správní rady české Bodenkreditky, správněji České společnosti pro úvěr pozemkový, i pozoruje dojatým okem, jak namáhavě tento výtečný peněžní ústav drží krok s rostoucími požadavky našeho hospodářského života; a je veřejným tajemstvím, že s Živnobankou je tomu také tak, a vůbec že kapitálové prostředky našich peněžních ústavů jsou ponejvíce imobilizovány v nových průmyslových podnicích, zejména cukrovarnických. Dokud je cukrovarnictví na postupu, je dobře; ale co by se stalo, kdyby nastala krize? Domnívá se někdo z pánů přítomných, že vídeňské banky by hnuly prstem, aby zabránily nové kalamitě na pražském peněžním trhu?

Proti tomu se doktor Legát ohradil humorně, ale co nejrozhodněji; jedna finanční kalamita na jednu generaci, toť prý až dost, a ať prý Born dá s takovým sejčkováním pokoj. Ale Born nemínil dát pokoj. Okolnost, že v této chvíli nehrozí žádné nebezpečí, nesmí prý nám bránit v tom, abychom si ucpávali uši před sténáním české země, trpící nedostatkem úvěru.

Takto promlouval svým hraběcím hlasem, a činil to tak přesvědčivě, že kdo zbystril sluch, vskutku slyšel posténávání země, trpící nedostatkem úvěru. Českému peněžnictví, hovořil Born dál, chybí kapitálově silné zemské ústředí, o něž by se jednotlivé ústavy mohly v kritických dobách opřít; toť nesporné, toť kardinálně důležité, a tato starost musí být položena na srdce každému Čechovi, dbalému blaha své vlasti.

Oba bratři Legátové s tímto spravedlivým požadavkem každého věrného Čecha víceméně souhlasili, ale nic víc než souhlasili; vyčkávali, jak se k té věci vysloví doktor Bráf, onen velenadějný mladý učenec, ježž si Born předcházel pro jeho důvěrné, možno říci synovské styky s rodinou předáka českého politického života, Františka Ladislava Riegra, zetě Františka Palackého, řečeného Otec národa. Byl-li František Palacký vskutku Otcem národa, byla Riegrova dcera Libuše Dcerou národa, a doktor Bráf byl prý s touto dcerou národa od loňska zasnouben; to už věru něco znamenalo, a není divu, mělo-li každé jeho slovo váhu kovovou. Žel Bráf, maličký, drobný, s velikou hlavou na útlém krku, mlčel. Propadlý v křesle, nožky zkřížené, pokuřoval doutník, a ač byl mnohem mladší než Born, vědoucně, přezíravě se jeho řečnění usmíval. Když se pak nakonec přece uráčil promluvit, řekl něco docela jiného, než co si Born přál od něho slyšet.

Co si přál od něho Born slyšet? Vaše myšlenka – takto měla znít Bráfova ideální odpověď – vaše myšlenka, vážený pane Borne, je vskutku znamenitá, horším se na sebe, že jsem sám na ni už dávno nepřišel; dokud má náš národ syny tak iniciativní a moudře podnikavé, jako jste vy, pane velkoobchodníku, věru není třeba nad ním lámat hůl. Hned zítra upozorním na váš námět svého budoucího tchána, zetě Otce národa, přičemž ovšem nezamlčím, že to je námět váš, nikoli můj, a povedu ho k tomu, aby v patřičný čas o té věci pronesl v sněmovně jednu ze svých zápalných řečí, neboť všechny řeči, jež pronáší můj nastávající tchán, zeť Otce národa, jak známo, jsou zápalné. Bude ovšem třeba, aby členové sněmovny už předem o té věci něco

zvěděli a aby byli připraveni na to, co se chystá; proto zde přítomný pan ředitel doktor Legát by učinil dobře, kdyby o tom tu a tam utrousil slůvko mezi svými sněmovními kolegy a kdyby nenápadně naznačil, že tomu projektu se dostane podpory nejvyšších míst. Totéž, bude-li tak laskav, nechť učiní pan vrchní rada Legát na Zemském výboru. Mezitím bude lze sesadit komisi odborníků, aby vypracovala náležité návrhy pro český sněm. Pan Born geniálně vycítil, že právě nyní je doba pro takovýto čin mimořádně příznivá, i jsem přesvědčen, že jeho podnět se potká s náležitým zdarem.

Takto tedy měl doktor Bráf promluvit, aby uspokojil Bornovo očekávání; že však Bornovo očekávání uspokojit nechtěl, řekl, žel, něco docela jiného. – Potřebovali bychom, řekl, přičemž si cídil cípem kapesníku svůj cvikr s širokou černou obrubou, – potřebovali bychom svého českého Balzaca. – Toto prohlásil, tento výrok dal, učený národohospodář, k lepšímu, a když se na něj Born a bratři Legátové s úžasem zahleděli, pokračoval, že děje kritického roku dvaasedmdesátého a třiaasedmdesátého, několikrát zde zmíněné, jsou tak zajímavé, že věru jest litovati, že se dosud nenašel český Balzac, který by je byl oděl poutavou románovou formou. Když si člověk vzpomene na úžasné rojení a rašení nových akciových bank, k nimž vídeňská ministerská rada udělovala koncese s liberálností víře nepodobnou, když si vybaví ty doby, kdy nechybělo ústavů, jež dovedly akcie splacené osmdesáti zlatkami vyhnat během několika neděl na kurs tří set až tří set padesáti zlatých, a kdy důvěřivé laické obecnstvo celé rakouské říše považovalo tyto výnosy za normální, odkudsi z nebes padající bankovní zisky, věru neubrání se podivu, pročže se nenašel český Balzac, který by byl mistrovským perem popsal tento tanec miliónů. Českého Balzaca bychom potřebovali, ano, to je to, čeho nám třeba – žel, nemáme jej, jsouť zájmy našich literátů obráceny výlučně jen k nejvšednějším zjevům našeho společenského života, jako by se národ náš skládal výhradně jen z hokynářů, úředníků od magistrátu a domácích pánů.

Na to doktor Legát odpověděl uštěpačně, že o tom, že bychom potřebovali českého Balzaca, není sporu; jenže právě tak bychom potřebovali mít svého Shakespeara, svého Goetha, své moře, svou šlechtu, své kolonie, své Alpy, svého Edisona, své nálezistě zlata, svou svobodu a tak dále a tak dále, zkrátka všechny ty krásné a potřebné věci, jež šťastnější národy mají, a my ne.

Ale prozatím tu byla řeč o potřebě velikého silného zemského peněžního ústavu; nuže, co o tom soudí pan docent?

Na to pan docent lhostejně, že o potřebě takového lze mluvit, ale prozatím, žel, nic víc než mluvit. Leč přejí-li si páni mocí mermo slyšet jeho, Bráfovo mínění, odpoví jim takto: Po jeho soudu není důvodu zřizovat veřejný podnik, dokud příslušné podniky soukromé samy veškeré potřebě náležitě hoví. Projekt zemského peněžního ústavu by nepochybně narazil na námitky liberalistických kruhů a vzbudil by oprávněné konkurenční obavy jak u soukromých bank, tak v kruzích spořitelních. Rozvoj takového zemského peněžního ústavu by nutně vedl k zřizování venkovských filiálek, což by dále nutně vedlo k vyvlastňování malých venkovských záložen: a to je, dovolí-li pánové, zakuklená forma zemského socialismu. A tvrdí-li pan Born, že naše země sténá pro nedostatek úvěru, lze naproti tomu poukázat na to, že nejpružnější a nejpotřebnější forma úvěru je úvěr směnečný; a směnečný úvěr jakožto úvěr osobní spočívá na znalosti dlužníka, a tato znalost je daleko lepší u drobných, lidových peněžních ústavů než u ústavu takových rozměrů, o jehož potřebě tu hovořil pan Born.

Zatímco Born, zklamán, pokusil se namítnout, že tu nejde a ani nemůže jít o pohlčení drobných peněžních ústavů, nýbrž naopak o jejich záštitu a zajištění, pootevěřely se dveře a do salónu se vloudal, tahaje za sebou své dlouhé, tenké nohy, navlečené do tmavých kalhot, sahajících do půli lýtek, a do jemných černých punčoch, úzká ramena spuštěná, záda do kulata, vyčouhlý chlapec drobné, nažloutlé tváře, zhyzděné utkvělým výrazem lhostejnosti a nudy. Ruce v kapsách, tmavé oči, podmalované hnědavými kruhy, upřené do neurčita, jako by mu nezáleželo na nikom a na ničem na světě, cestou se zřejmou nechutí mumlaje svá „maucta“ a „rukulíbám“, jimiž zdrazil hosty, jež míjel, aniž ke komukoli z nich vzhlédl, šoural se k zadní místnosti s bufetem: byl to Míša, Bornův syn z prvního jeho manželství, který tu konal své *entrée*, jako vždy tak nešťastné, tak levé, že kdo si jeho příchodu povšiml, pomyslí si zajisté: Jaký to nadutý, nepříjemný klacek! Syn takového šaramantního kavalíra, jako je Jan Born!

Byl si dobře vědom nepříznivého dojmu, jež vyvolával jeho zjev, i cítil svou vlastní protivnost na tváři jako přischlý koláč bláta; bylo to trapné a současně příjemné, to proto, že věděl, že jeho zlatovlasá macecha se za

něho stydí a že jí jeho přítomnost v jejím salónu jde na nervy tím víc, čím on, Míša, je protivnější; a Míša ji nenáviděl za její krásu a nevšímavou pýchu daleko víc, než jak nenáviděl její sestru Bětuši za její zradu, tetu Jindřiši Elsassovou za její autoritářství, profesory na gymnasiu za jejich tyranii a svého vlastního otce za to, že jeho, Míšovu existenci bral na vědomí jen tehdy, když ho chtěl potrestat, pokárat, zkrátka zkrušit něčím nepříjemným. Odedávna všichni starší lidé, jež Míša znal, byli proti němu spiklí a každý si jen od rána do noci lámal hlavu, jak mu otrávit život. Čelil těmto úkladům a všeobecné jejich nesympatii svou maskou zarputilosti a nevlídnosti, a čím zarputileji, čím nevlídněji se tvářil, tím nepřátelštější byl vůči němu svět, a čím byl svět nepřátelštější, tím temnější byla zloba v jeho patnáctiletém srdci a tím úplnější jeho osamělost. Otcův nedávný přísný rozkaz, aby chlapec ve středu chodil do salónu mezi hosty, jeť prý už na čase, aby se otrkal a okopal, aj, to bylo jedno z těch nesčetných opatření, jimiž dospělí, ať otec, ať jiní, se snažili opepřit Míšův pobyt na tomto bídném světě. Slabý, bezmocný, nemohl neposlechnout; ruce v kapsách, přihrben, nohy jako vykloubené, šoural se tedy lesem nepřátel, zavilců, spiklenců, nenávisníků, protivů, vypasených rozšafů, nudných karatelů a trapných žertěů, z nichž nikdo netušil, co se děje v jeho chlapeckém srdci.

Kde je? myslil si, krádí pátraje zrakem po své krásné maceše, aby se potěšil zjevnou netrpělivostí a nervozitou, jež vždy zalomcovala královskou její hrudí, když se on, Míša, objevil mezi hosty. Namísto macechy uhlídal svého otce, který seděl, zády se dotýkaje balustrády, pospolu s třemi neznámými, ale na první pohled velmi protivnými pány; a chlapec si dobře povšiml, že ač otec právě upíral zrak v přibližném směru k němu, nevzal ho na vědomí. Tak vida, pomyslně si Míša, pohněván. Kvůli tobě jsem se myl, kvůli tobě sem lezu a kvůli tobě se tu otravuju, a ty, ty mě nevidíš.

Neměl svého otce rád, bál se ho, nerozuměl si s ním, a přece ho jeho nevšímavost zamrzela.

– Tak co pořád děláš, junáku? oslovil Míšu znenadání ředitel Vyšší dívčí školy, tentýž starý pán, který si byl prve se svou manželkou vybíral jídlo v bufetu; talířek se studenou pečením a vidličkou držel dosud v obou rukou.

– Nic, odpověděl Míša mračně, odhlížíje stranou.

– To je málo, na to starý pán, zachováváje svůj pololaskavý, poloslovivý výraz hodného strýčka. – A co ve škole, co ve škole, učitelé poslouchají?

– Ne, řekl Míša, a starý pán, uražen touto odpovědí, ho propustil. Takové pitomosti, takové pitomosti! myslil si Míša. Kolikrát se mě už ti paprikové zeptali, jestli učitelé ve škole poslouchají! A starý pán, hledě na jeho zakulacená, vzdalující se záda, si myslil: To je mládež, to je mládež! Že to Born trpí, aby se jeho syn takhle choval!

– Míšo, dáš ty pracky z kapes?!? sykla na chlapce žlutá, vyschlá paní s černým hladkým účesem, macešina tetinka Jindřiše Elsassová, která seděla, pojídajíc jablkový kompot, na otáčecí židličce u klavíru. Její tichý, ale energický hlas zazněl tak ostře do jeho trudného přemítání, že se lekl, a vytáhnuv ruce z kapes, zadíval se na ni jako vlče chycené do tenat.

– A postav se rovně, prsa ven, hlavu vzhůru! hovořila paní Jindřiše, pevná, přísná ve své scvrklé útlosti. – To se chceš líbit děvčatům, když chodíš po světě jako svatý Utrínos!

– Já se nechci líbit děvčatům, řekl Míša vzpurně, ostražitě. Vycítil, že zlý osud na něho nachystal prostřednictvím tety Jindřiše novou nástrahu, a nemýlil se:

– To je chyba, že se nechceš líbit děvčatům, pravila paní Jindřiše opovržlivě, uždibujíc kousek kompotu. – Mužský, který se nelíbí děvčatům, není žádný mužský. Proč chceš chodit do tanečních hodin, když se nechceš líbit děvčatům?

V Míšovi hrklo.

– Ale já nechci chodit do tanečních hodin!

– To je taky chyba, řekla paní Jindřiše. – Prý se máš naučit móresům, povídá tvůj papá, a kde jinde se máš naučit móresům než v tanečních hodinách? Nic se neboj, já mu domluvím a zařídím to, tvá mamá na to jistě nebude mít čas, kdepak by ona na tebe měla čas, ale to nevadí, já se tě ujmu sama, mám neter, která letos začne chodit do tanečních, a já budu dělat garde, vezmu tě tedy s sebou, budeš nám kavalírem. Udělám z tebe jiného člověka, aby se na tebe dalo koukat, takhle se na tebe nedá koukat, a co je do mužského, na kterého se nedá koukat? – Teta Jindřiše, fanatická feministka, užívala velmi často slova „mužský“, protahujíc přitom obě sykavky, aby dala najevo své opovržení k tomu hrubému, k ničemu dobrému ple-

meni. – To je mi kluk, to se podívejme! On se nechce líbit děvčatům! co tedy chceš? Co budeš na světě dělat, až jednou dospěješ? Prodávat kastroly a hrnce jako tvůj papá, že. To je sice moc hezké povolání, to věřím, vynáší to a člověk se přitom nenadře, ale je to jen *prostředek* k udržení života, není to *cíl*! A jaký je cíl tvého života, co myslíš, mladý pane? Čistě biologický, ujišťuji tě, čistě biologický, zachování rodu a nic víc! – Tetinka se nepřijemně rozesmála. – Ty mi nerozumíš, koukáš na mne jako tele na nová vrata, jsi nevzdělaný, až se člověku dělá zle, a nevzdělaný zůstaneš, protože vy mužští nemáte svůj emancipační vzdělávací klub, jaký máme my! To se karta obrátila, to se podívejme, to se karta obrátila!

Stále se kdákavě smějíc, paní Jindřiše Elsassová se obrátila na Paulínu Smolíkovou, jež něco hledala v štůsku not, ležícím na klavíru, a opakovala jí myšlenku, jež ji právě osvětila, že mužští by si měli zřídit vzdělávací středisko na způsob ženského Amerického klubu; mezitím Míša zmizel z její blízkosti a prošel, znovu zastrčiv ruce do kapes, do vedlejší místnosti salónu. Tam seděla, důvěrně hovoříc s paní Marií Nedobylovou, jeho macecha, a Míša si povšiml, jak se zamračila, když ho uviděla, a jak s nelihostí pohodila svou zlatovlasou hlavou.

– Míšo, co se dělá, když se někam vstoupí? pokárala ho, když beze slova, ruce v kapsách, zamířil k bufetu.

– Rukulíbám, já vás neviděl, odpověděl přes rameno, zatímco prohlížel, kriticky vraště čelo a pohrdavě špule ústa, vystavené mýsy. Naložil si pak na talíř kopeček bramborového salátu, dva žloutkové dorty a několik kousků vanilkového moučníku zvaného boží milosti a pak, s úšklebkem nechuti prohlížeje tuto roztodivnou kombinaci, sedl si do křesla, na němž ležela Mariina korálková pompadúrka, a počal se s hlasitým mlaskáním nimrat v jídle.

Hana ho chtěla napomenout, aby nemlaskal a nejedl rukama, ale uvědomila si, že by to nebylo nic platné a že by si jen zadala, neboť bylo znát na opičím výrazu jeho tváře, že jí to dělá na zlost a naschvál; vybídla tedy Marii, aby se vrátily mezi hosty. – Já to nesnesu, řekla šeptem, ústa pobledlá hněvem, když vcházely do přední místnosti. – Born nedovolí, aby se na něj sáhlo prstem, a já na něj nemám žádné právo. Poradte mi, probůh, co mám dělat! Já jsem nadobro bezradná.

– Zkuste to s láskou, poradila Marie. – Můj tatínek říká, že bez lásky žádný vychovatel nic nesvede.

– S láskou! řekla Hana s hořkým polosmíchem. – Vídáte ho sama: což je možno ho milovat?

Zvítězil jsem, zvítězil, myslil si spokojeně Míša, který ihned po macešině odchodu přestal mlaskat. Zvítězil jsem, ovládl jsem pole.

Něco ho tlačilo, i sáhl za sebe a nahnátl dámskou pompadúrku. Opatrně, jednou rukou, povolil šňůrky a hrábl do ní; a zatímco vedle, v hlavní místnosti salónu, jeho otec bojoval o zřízení veliké zemské banky, jeho syn se zatajeným dechem naslepo ohledával obsah Mariiny peněženky.

3

Panská, hezounké děvče s krajkovým čepečkem v černých vlasech, stála nedaleko otevřených dveří v předsíni a drobounkými kniksy, zastrkujíc peníze do kapsičky na bílé zástěrce, děkovala za spropitné, jež jí dávali loučící se hosté. Marie Nedobylová, jež odcházela poslední, vylovila z peněženky dvoudesetník a vsunula jej do dívčiny ruky. Když pak už peněženku zavřela a spustila nazpět do pompadúrky, lekla se dodatečně, zvolala „um Gotteswillen“, znovu peněženku vytáhla a nahlédla do ní.

– Už je to tak, řekla, oči široko dokořán, a růžová hubinka se jí chvěla, jako by se chtěla dát do pláče. – Těch dvacet zlatých zmizelo, paní Hano, jak je to možné? Vždyť vím pozitivně, že jsem si je dala do tobolky, hned jak jste mi je přinesla!

– Jakých dvacet zlatých? zeptal se Born.

– To nic, jen se podívejte ještě jednou pořádně, řekla Hana se zdrženlivým úsměvem.

Marie se tedy podívala pořádně, vytáhla ze své pompadúrky vše, co v ní měla, ale dvacet zlatek pryč a pryč.

– Asi vám vypadly na zem, řekla Hana. – Ne, ne, podívám se sama, dodala, když Marie vykročila, aby se vrátila do salónu. A už odkvapila, hedvábně šustíc svou vlečkou, posítou umělými růžemi.

Vrátila se zanedlouho, maličko zardělá, čtyři bankovky po pěti zlatých v ruce.

– Ach, vy dítě, dítě jedno roztržité! řekla s mateřskou výčitkou. – To se rozumí, že ležely na fotelu.

Na to Born, že Nedobylovi lze gratulovat, neboť tato roztržitost svědčí o převeliké Mariině zamilovanosti. Ale dceruška filosofova, ač za svobodna vyslechla z úst svého otce mnohé poučení o nespolehlivosti člověkových smyslů, nedala se tak snadno přesvědčit.

– To jsem opravdu blázen, řekla, vrtíc hlavou, zatímco bankovky překládala, aby se jí vešly do peněženky. – A co říkáte o zamilovanosti? Vůbec nejsem zamilovaná, vždyť jsme s Martinem už tolik let svoji.

Před domem čekal na Marii kočár s dvěma pěknými, nepokojnými grošáky, a starý vozka – Nedobyl svěčoval své kočárové koně jen kočím nejzkušenějším –, upozorněn odjezdem ostatních hostů, že jeho velitelka se objeví co nevidět, už rozzehl lucerny. Když Marie vyšla z domu, vytáhla z pompadúrky kousek cukru a podala jej na holé dlani, z opatrnosti ohýbajíc prsty nazad, podsednímu koni jménem Hubert, který stál, jak bylo jeho zvykem, předními kopyty na ojiněném okraji chodníku – dáš ty nožičky dolů! pokárala ho Marie něžně – a pak podarovala náručního koně Maxima. Pohládila s libostí jeho teplé, hedvábné chrípí, což strpěl klidně, ba možno říci vlídně; zato Hubert, ježž potom také chtěla polaskat, odvrátil netrpělivě svou krásnou moudrou hlavu, jako by chtěl říci: Nemysli, že sis mě za ten svůj kousek cukru koupila; já nemám tak prodejnou povahu jako *někdo*.

I koně mají svou individualitu, myslila si Marie, když opatrně, aby si nepřišlápla sukni, vystupovala na schůdek kočáru, potažený sametem. Hubert má dojista blíž k tomu, čemu u lidí říkáme osobnost, než Maxim. Ovšem s Maximem se dá snáze vyjít. Pravdu má tatínek, že osobnost je cíl všeho stvoření, jenže bývá s ní kříž.

Bylo deset minut po osmé, a černočerná mrazivá tma, toliko málo rozptylovaná nečetnými plynovými lucernami, už lehla na ospalé město. Mariin kočár, zle hrkotaje po nerovném dláždění, minul kasárny na Josefském náměstí, kdež na chodníku postávalo, ruce v rukou, oči v očích, několik prokřehlých vojáků se svými děvčaty, objel empírový portál celnice a zamířil k liduprázdné Hyberské ulici. Tramvaj, tažená párem hubených

koní, kteří stěží pletli nohama, šinula se pozvolna středem náměstí; v jejich špinavých oknech, spoře osvětlených, bylo vidět několik smutných klimbajících hlav.

Jeden se dá pohladit, uvažovala Marie, druhý nedá, a Miša je zloděj. Tato myšlenka jí prošlehla hlavou jako blesk, a udělalo se jí z ní úzko. Ano, ano, tak to bylo; on ty peníze ukradl, nikdo jiný. Protože to mi přece nikdo nenamluví, že jsem ty bankocetle jen tak pohodila. Předně vím, že ty první byly složené nadrobno, a ty druhé ne. A pak snad nejsem na hlavu padlá, přece vím, co dělám. Vypadá, jako by neuměl do deseti počítat, a vida ho. On na tom křesle seděl, a když jsme odešly do vedlejšího pokoje, kradl. Ale to je strašné. Zajisté, zlodějů vždycky bylo na světě dost a dost, jenže Miša je *Born!* Co je to potom platné, být váženou osobností, jako je jeho otec, když se mu narodí takový ošklivý zlodějský spratek? Chudák paní Hana. Ale to se musí uznat, že to provedla dokonale, jen co je pravda, ona má takt a umí se chovat, že bych se sama mohla od ní učit.

Kočár, minuv hranatou budovu starého nádraží, vjel do území železnic; vlevo, oddělena od chodníku dlouhým podezděným plotem, tak ojíněným, že vypadal jako z cukru, chladně bleskotala ve světle luceren a semaforů síť kolejnic Státní dráhy, vpředu pak, napříč ulice, táhl se ze tmy do tmy, směřuje k nádraží novému, železniční val dráhy Františka Josefa, přerušený mostním podjezdem. Šikmo vpředu byl obzor uzavřen černou siluetou Žižkova vrchu, tak řečeného Žižkaperku, nad nímž teď visel obrovitý krvavý měsíc. Za plotem na slepé koleji stálo několik opuštěných vagónů, podobných spícím chaloupkám, a pod otevřeným podstřeškem se bělala kupa poštovních balíčků. Zdáli, od Karlína, se blížilo namáhavé bufání příjíždějícího vlaku, asi nákladního.

Protože dláždění bylo stále horší, stále nerovnější a osvětlení chudší, kočár jel teď pomaleji než krokem. Vidíte ho sama: což je možno ho milovat? připomněla si Marie Hanina slova; Mišův případ jí nešel z mysli a působil jí trapnou tíseň, jako by na něm měla spoluvinu. Zajisté není možno ho milovat. Ale je to jeho chyba? Není to zase náš slavný *circulus vitiosus*, do něhož zabředl ten chlapec? Nemůže být milován, protože je takový, jaký je, a je takový, jaký je, protože nikdy nebyl milován. Ano, ano, tak tomu, tak i nejinak by tu věc posoudil tatínek, tak by se o ní vyjádřil.

Myšlenka na otce připomněla Marii její šťastná dívčí léta, ovzduší veliké lásky a vzájemné úcty, v němž ve stínu svého učeného otce vyrostla, a protože člověk přirozeně zkrášluje všechno minulé, zlatá ta doba jí teď připadala tak nevýslovně blaženou, že jí oči naběhly slzami sladce mučivého stesku. Jak budou mé děti jednou vzpomínat na mne a na své mládí? pomyslila si. Miluji je dost, dávám jim svou lásku dost najevo? Lépe je láskou udusit, než aby mi z nich vyrostli takoví nešťastní, nikomu milí ničemové, jako je Miša Bornů.

Netrpělivě se předklonila, jako by tímto pohybem chtěla kočáru pomoci k větší rychlosti.

Vůz podjel železniční most, v té chvíli hluše dunící pod tíhou vlaku, jehož hlas prve bylo slyšet z Karlína, a zamířil obloukem k vratům třípatrového roháku, jež Martin Nedobyl začal stavět před čtyřmi roky, domu to s kalichy na střeše, balkóny a iniciálami majitelova jména, domu–tvrze, domu nedobytných snů, jeho pýchy a jistoty životní. Marie vzhledla k oknům svého bytu v druhém poschodí – dnes bychom asi řekli v prvním, ale tehdy ještě pojem mezaninu nebyl zaveden – a shledala, že v jídelně je světlo, v dětském pokoji tma. Už hajají, pomyslila si, i prostoupil ji pocit hřejivé něhy, jako by se byla napila vína.

Přes ulici, tenkrát zvanou Olšanská, dnešní Kalininovu, bylo seřadiště Františkovy dráhy, na němž právě pilně šíbovala, provázena hvizdy a hrdelními výkřiky železničářů, mohutná lokomotiva, tu s výbušným supěním vyrážejíc vpřed, tu zase nazad, jako by se byla splekla a honečkem chtěla chybu napravit, tu s třeskem narážejíc na řadu odpoutaných vagónů, tu pak se zastavujíc, aby se po chvíli odpočinku všechna se třesouc energií, nanovo jala pokračovat ve své hromové práci. Oblaka páry a jisker vyšlehovala k hvězdnému nebi, píšťalky svištěly, barevné lucerny, unášené spěchavými stínovými postavami, se mihotaly v černu; takto tedy vypadal protějšek Nedobylova domu, na jihu nádražní seřadiště, o ždíbec cesty dál směrem k vinohradskému parku, zvanému Rajská zahrada, vyboulené bobtnavé bubny městské plynárny a na západě, jak pověděno, železniční val – *en face* tak živé, tak hrmotné, jako by muž, který si vybudoval svůj dům–tvrz právě zde, na této křižovatce hluků, neměl vůbec žádné nervy. Ovšem nezapomínejme, že tenkrát, v sedmdesátých letech věku minulého, lidé ještě

nebyli tak chorobně žízňiví po klidu a tichu jako dnes. Nejen Martinu Nedobylovi, muži z oceli, ale ani jeho mladé ženě, dcerušce filosofově, nepřekážel všechen ten přednádražní ruch – snášeli bez trýzně ono burácení strojů, vnímající je spíš jako potěšitelný projev kypícího života než jako prvek rušivý. Že její děti milovaly mašinky a že je nikdy neomrzelo se na ně dívat z balkónu nebo z okna, Marie je uznávala také; a zachtělo-li se jí přírody, hoj, nebylo nic snazšího než obrátit se k dráze zády a vyjít si do bezkonečných Nedobylových zahrad, do jeho parkových latifundií Komotovky a Opařilky, na jejichž nejzápadnějším cípu jeho dvoukřídlý dům stál jako ohromná kamenná hráz, oddělující železný svět strojů od zeleného světa stromů.

Nedobylův dům, jak pověděno, jinde, byl těžký, důkladně od základů po střechu zmúrovaný; ale když Marie vjížděla ve svém kočáru do širokých vrat, jež před ní otevřel vždy ochotný domovník pan Jůza, nebylo už toto sídlo tím, čím bylo, když z něho před několika hodinami byla vyjížděla, a též všichni jeho nájemníci byli jiní, než jací byli, když se prve brala k Bornům, o stupeň zlejší, o krapánek nepřátelštější, též o poznání moudřejší a zkušenější, mělit někteří z nich ještě před krátkým nedávnem mylně za to, že na tomto světě, byť bídném, žijí lidé tak silní, tak úspěšní a pozhnaní, že se jim nikdy nemůže nic nepříznivého přihodit; a teď, nu, teď už dospěli k správnějšímu názoru, že takových lidí není. Zdi Nedobylova domu se zdály stejně těžké jako dřív; ve skutečnosti byly lehčí, neboť sám jejich budovatel, znenadání zvážen, byl shledán lehkým.

Když se kočár zastavil uprostřed širokého průjezdu, ozdobeného korintskými sloupy a osvětleného bronzovou nástropní lucernou, pan Jůza, jak tříska drobounký a vyschlý, horlivě se rozběhl, aby před Marií otevřel skleněné dveře, vedoucí na schodiště. Čilý, povídavý jako babka, nadmíru toužil povědět jí, cože se stalo, vyklopit jí zlou novinu ještě zatepla, neboť pomyšlení, že ona, jemnostpaní, dosud nic neví, kdežto on, Jůza, ví vše, mu pochopitelně bylo nesnesitelné. Žel paní Jůzová, veliká, silná, mužštější než on, mu to zakázala – nebuď havran a drž hubu, křikla na něj přísně, když prve běžel kočáru vstříc; a když teď, uctivě se před jemnostpaničkou ukláněje, užuž zmíněnou hubu otvíral, hodlaje zákaz porušit, uhlídal v skleněných dveřích lóže tvář své ženy, která střežla, obočí přísně povytažené, jeho

počinání. Proto oněměl a Marie se tentokrát nedozvěděla nic. Aby dala najevo své demokratické smýšlení, poděkovala mu pokývnutím hlavy za jeho úslužnost, a už stoupala do schodů. Bylo slyšet, jak kočí objíždí dvůr, aby se dostal z domu ven.

Ani služebná dívka, která jí otevřela dveře do bytu, jí nepověděla, ač chtěla, nic: sdělení, které ji svrbělo na jazyku, jí Marie nevědomky překazila sama. Znepokojena její vyjevenou tváří, poznamenanou prožitkem obrovské senzace, zeptala se jí ihned, nestalo-li se něco dětem, a tím jí přetrhla tipec. Dotázána po dětech, dívka nemohla než promluvit o dětech, i řekla po pravdě, že děti jsou v pořádku, Metodějek že dobře papal, jak jemnostpaní ráčila nařídit, bramborovou kašičku, Theoderek krupicovou kašičku, a teď že hrají. Nu a nic jiného si Marie nepřála vědět. Mléky odložila do rukou zaskočené dívky štuclíček, a aniž se zbavila pláště, klobouku či pompadúrky, po špičkách vstoupila do dětského pokoje, který byl po narození druhého syna zřízen z bývalého salónu – k čemu my už potřebujeme salón, řekl tehdy Nedobyl –, velikého čtvercovitého pokoje s dvěma okny obrácenými k západu. Dětský pokoj původní, malá místnost v jižním křídle domu, přilehlá k Mariině a Nedobylově ložnici, byl ponechán tak, jak byl, pro třetí dítě, až za sedm měsíců přijde. A Marie uvažovala už o tom, že kdyby přišlo i dítě čtvrté, bude pro ně vyklizen její budoár vedle velkého dětského pokoje: děti, ať už žijící, ať čekané, ať teprve doufané, silně se v příbytku roztahovaly, bylo jich všude plno.

Metoděj a Theodor, jak služebná připověděla, byli vskutku v pořádku. Čílka zvlhlá úsilností spánku, ručky sbalené v kypré bochánky, slabě ozáření modravým světélkem noční olejové lampičky, předstihovali se v pilném funění. Opatrně našlapujíc na koberci, Marie se přibližovala nejdřív k mladšímu Theodorovi a provedla oněch několik sladkých zbytečností, jimiž se utvrzovala ve své úloze matky, která jediná pozná, čeho ještě je maličkému třeba: nadzvedla ho a natřepala mu polštárek pod hlavou, narovnala peřinku a přitáhla ji až k bradě. Bylo to, jako když malíř opravuje pečlivou leč negeniální práci svého žáka – tuhle přidá světélko, tady stíneček, tady bod červeně, a obraz se těmito zdánlivě nepatrnými zásahy ihned všecek rozsvítí, inu, je to hned, jak se říká, něco jiného. Metodějovi pak, který spal na boku, sáhla na hlavu, neleží-li na ohrnutém uchu –

vskutku na něm ležel, a Marie mu je citlivými konečky prstů přivedla do správné polohy – a schovala mu nožku, čouhající zpod přikrývek.

Tím byl její úkol zřejmě dokonán. Sáhla na kamna, jsou-li dost teplá, přehlédla ještě jednou obě spící robátka, neměla-li by přece jen ještě něco zdokonalit, a když jí už nic nenapadlo, přešla do svého budoáru, jak víme, budoucího pokoje budoucího čtvrtého dítěte, aby se převlékla do domácích šatů, to jest do staré blůzy a dívčí své sukně, těsné v pase a krátké až nad kotníky. Dávno už stonala po županu na způsob japonského kimona, jaký paní Hana nosila, když byla sama doma, ale co naplat, Nedobyl není Born.

Převlečena, Marie se odebrala za svým manželem do jídelny; a že, jak pověděno, nikdo ji neinformoval o tom, co se stalo, pohled, který se jí naskytl, když otevřela dveře, ohromil ji nevýslovně. Nadála se se vši samozřejmostí, že ho zastihne, an studuje a zapisuje, zatímco vyčkává jejího návratu a večere, zítřejší pracovní program svých kočí a závozníků, svůj, jak říkával s protivnou neměnností, bitevní plán. Činil tak dennodenně po celou dobu svého manželství s Marií, a bezpochyby i odedávna dřív, a bylo nemyslitelné, bylo nepředstavitelné, aby po návratu ze závodu a před večerním jídlem dělal něco jiného. Marie ho nikdy nezastihla s knihou nebo s novinami v ruce; Martin co živ nechte nic než to, co sám napíše, řekla o něm úsměšně, a on nepsal nikdy nic než to, co zanášel do tlustých notesů svým překrásným, od učitelů na piaristickém gymnasiu vypěstěným humanistickým písmem o zamýšlených pohybech svých stěhováků, svých řasuňků a péráků, o hodinách jejich příjezdu, odjezdu a o jejich naložení, jakož i o zapřáhání a odpočinku koní. Ale dnes nic takového.

Manžel seděl sice jako vždy zády k oknům u jídelního stolu, pokrytého modravě bílým ubrusem, ozářeným světlem nástropní petrolejové lampy s fialovým stínidlem, ale namísto notesu držel ve svých hrubých prstech štíhlý stvol sklenky s koňakem, jehož před ním stála ze tří čtvrtin plná láhev.

– Je ti něco? zvolala Marie užasle. Nebylo možné, aby Nedobyl, k jehož znamenitým přednostem tvrdého pracanta, bystrého podnikatele a spořivce se mile vinula i ctnost dokonalé střídmosti, byl otevřel láhev francouzského koňaku, která ostatně stávala, jsouc brána za medicínu, v domácí lékárnice, z důvodů jiných, než že mu „něco bylo“, že se mu totiž udělalo špatně.

– Co by mi bylo? odpověděl. – Můj barák spad, to mi je.

Marie nemohla tento manželův výrok nepovažovat za nesmyslný, vždyť jediný dům na světě, který se v této chvíli kryl s představou „jeho baráku“, byl dům právě tento, v němž se teď oba nacházeli a v němž bydlili se svými dětmi, dům rohák, dům tvrz, dům, jak pověděno, hráz mezi stroji a stromy; a nic nenasvědčovalo tomu, že by dům tento byl spadl. Vyrostlá a vychovaná v závětrí, a proto nezvyklá děsivým výkyvům lidského ducha, způsobným opilostí, zadívala se na svého manžela, úzkostně mrkajíc, hotova utéci, kdyby znenadání, jak o tom kdysi četla, převrhl stůl a začal řvát jako býk. Ale na Nedobylově tváři nic nenasvědčovalo tomu, že by byl opilý. Byl bledý, dýchal otevřenými ústy, dolní ret ochable spuštěný, oči bez výrazu a bez myšlenky upřené do tmy, výraz to zdrcenosti tak úplné, jako by všechny pahorky se byly daly v pohyb, aby ho zavalily, všechny nepřátelské síly se byly proti němu semkly, aby ho zadávaly, a jemu už nezbylo nic než čekat na konečné své zničení.

Věc tedy, zdálo se, byla vážná; Marie zadolovala ve své paměti, i uvědomila si, že Nedobylovi kromě tohoto domu s kalichy patří ještě část jakéhosi činžáku v Perlové ulici, jež vlastnil napůl s panem Bornem, jakož i škaredá barabizna na Senovážném náměstí, hlavní to sídlo jeho závodu. Opatrně přisedajíc ke stolu, zeptala se tedy tichounce, o kterém z těchto dvou objektů že mluví; a on na to, že nemluvil ni o jednom, ni o druhém, nýbrž o své novostavbě na Panence, o jejíž existenci Marie pravděpodobně neví, protože on, Nedobyl, o ní nikdy nemluvil. Ta dnes odpoledne z něčeho nic spadla, proměnila se v hromadu rumu a pohřbila zedníky, kteří tam pracovali.

Když toto uslyšela, Marie měla pocit, že se jí zastavilo srdce.

– To není možné, řekla tiše po německu a zavřela oči. – To není možné, opakovala. – Bože, smiluj se. Ne, ne. Bože, proč nás tak trestáš? Dala se znenadání do pláče. – Proč jsi mi nikdy neřekl, že stavíš na Panence dům?

– Protože jsem se za něj styděl, odpověděl Nedobyl, oči stále bez výrazu upřené do černého kouta.

V této nesmírně nevhodné chvíli vstoupila služka, aby se zeptala, smí-li nést večeri na stůl, ale než mohla otevřít ústa, Nedobyl ji zahnal zlostným

máchnutím své hrubé ruky. Zmizela beze slova, s porozuměním, chápalat dobře, že jemnostpanstvu teď není do jídla.

– Byla to prašivá stavba, mluvil Nedobyl, – prašivá, zatracená, směla se na ni lepila od první chvíle, když se při kopání základů narazilo na spodní vodu a když se před měsícem sesula střední zeď – to proto, že jsem to podnikal nerad, a když já něco dělám nerad, nestojí to nikdy za nic.

– Kolik je mrtvých? přerušila ho Marie.

– To se ještě neví, řekl Nedobyl. – Já jsem vždycky bojoval o to, aby Žižkov byl krásné město, a mně, právě mně se něco takového musí stát! Zrovna na mou hlavu se všechno sveze! Což za to můžu? Ne, já to nezavinil, pánové. Rozumíš mi, Marie? Mně nespád jen barák, mně spadlo všechno. Všechno. S Martinem Nedobylem je konec. Od mládí se jen dřou a dřou, a to všechno proto, abych se dopracoval do kriminálu a abych všechno, co jsem tady těma rukama vydělal, naházel do chřtánu vdovám a sirotkům po těch mrtvých.

Nedobyl nepřevracel stoly, neřval jako býk, ale Marii se přece zdálo, že mluví drsněji a hlasitěji, a především otevřeněji, či jak to sama pro sebe označila po svém poněkud holčičím způsobu, „ošklivěji“, než jak by mluvil, kdyby nebyl pil. Proto když znovu sahal po lahvi, odsunula ji před něj.

– Prosím tě, už ne, zaprosila šeptem.

Kupodivu uposlechl a stáhl vztaženou ruku zpět.

– Jak se teď asi Herzog raduje, jak se ten dobytek chechtá! řekl polohlasem, zuby zaťaté, v potlačované zuřivosti svíraje obě pěsti, své kamenné kočovské lopaty, jimiž dovedl, jak se o tom Marie k své hrůze přesvědčila ještě před svatbou, zdvihnout kočár. – Ne já, ne můj stavitel, to on je pravý vrah těch lidí, kteří teď leží rozmačkáni v šutru, on zavedl na Žižkově to zatracené americké tempo, on začal plácet domy z vody a písku, a když všechno zaplálal a zaprasil, sedl si do městské rady a poštal ji proti mně, abych se prý přestal stavět v cestu urbanizaci Žižkova a abych své pozemky buď rozprodal, nebo zastavěl. Já na to, které pozemky, pánové? Komotovku s Opařilkou? Tam prosím stojí můj dům, který jsem postavil jako vzornou ukázkou, jak by měly vypadat všechny domy na Žižkově. A ostatek Komotovky? Tam je, prosím, můj sad, který je zrovna tak jako ten dům chloubou a okrasou Žižkova. Nebo rače snad mít na své vzácné mysli mou Malou

a Velkou Preclíkárku? Jak to? Tam přece, pokud vím, stojí mé maštale, má skladiště, mé ubikace, je tedy zastavěna, a kdyby se pan radní Herzog na hlavu stavěl a kdyby mě sebevíc proklínal, že mu bráním v dostavění Libušiny ulice, já mu neustoupím a neustoupím. To všechno tedy bylo v pořádku, tudy na mne páni radní nemohli. Jenže mně patřila mimo jiné i Panenka, a to byla má Achillova pata. Já ji koupil, já ji vyfouk Herzogovi před nosem, abych mu zablokoval jeho ulici Vavřince z Březové, a to byla má záhuba. Na Panence opravdu nic nebylo než skládky popela a starých hrnců, a já to právě byl, kdo ten popel a staré hrnce tam dával svázet, Herzogovi navztekl. Kdejaký neřád jsem tam dal pohodit, když mé šafářce chcipla kočka, hnál jsem jejího kluka dvě míle cesty na Panenku, aby tam mršinu odnesl za ocas, a kdybych byl věděl, jak se pěstují kopřivy, byl bych je tam dal pěstovat ve velkém...

– To je divný způsob boje o krásu Žižkova, poznamenala Marie, která se už trochu vzpamatovala, přesněji řečeno přivykla poněkud hrůze zprávy, kterou ji manžel přivítal tak neomaleně, a seděla teď nehybně, ovládnuta snovým pocitem, že tento výjev už jednou kdysi prožila, že toto už jednou kdysi slyšela, že tento přívál Jobových zvěstí a jeremiád se už jednou kdysi přehnal přes její hlavu; tak přesný, tak neodbavitelný byl tento pocit, že zatímco Nedobylovi naslouchala, *vzpomínala* v kterémsi temném koutku svého vědomí, co se bude dít dál a co ještě zlého uslyší.

– Byl to jediný rozumný způsob boje o krásu Žižkova, odpověděl Nedo- byl temně, bez humoru, a sáhl po láhvi. Marie mu v tom tentokrát nebránila. – Bojovat o krásu Žižkova znamenalo bojovat proti Herzogovi a škodit mu všemi prostředky, které byly po ruce. A to jsem dělal, jenže nedodělal. Zazobal se, přerostl mě, a když mě na jeho popud městská rada přitiskla ke zdi, řekl jsem si: Co dělat? Prodat Panenku, vyklidit před ním pozice, umožnit mu, aby Vavřincovu ulici dostavěl a zbohatl ještě víc? Tůdle nudle. Dostavím ji sám, řekl jsem si, sám si budu mastit kapsy, to jsem si řekl. Jenže jak jsem ji měl dostavět? Vedle jeho papírových baráků postavit do řady paláce? Což to jde? Kdo by se tam nastěhoval a platil vysoké činže? Ne, prosím, teď už nebylo nic platné prorážet zeď hlavou, *ráz* Žižkova už byl určen jednou provždy, zvítězila Herzogova koncepce, ne moje, a mně nezbývalo než se přizpůsobit – Žižkov je město chudinské,

Vavřincova ulice tedy bude chudinská, ať ji staví Herzog nebo já. Tak jsem se tedy do toho pustil. Já, prosím, já, Martin Nedobyl, jsem začal stavět dům svinštější, než jaké stavěl sám Herzog.

– A ten dům spadl, řekla Marie.

Nedobyl znatelně zbledl, jako by byl, zatímco mluvil, na katastrofu zapomněl a teď si ji znovu vybavil v plné její děsivosti.

– Ano, spadl, a je správné, že spadl. Je to trest za to, že jsem zradil svůj ideál. – Obrátil do sebe sklenku a pak bouchl svou zčernalou pěstí do stolu. – Ano, svůj ideál. Nebo si myslíš, že člověk, jako jsem já, nemůže mít ideály? Že na ideály má monopol tvůj tatínek, kterého vydržuju, aby mohl psát své knihy skvostně vázané? Ne, prosím. Já měl svůj ideál, já ho nosil tuhle v prsou plných šestnáct let, a když jsem ho zradil, zradil jsem nejen sebe, ale i Valentinu. – Bylo to poprvé za celou dobu jeho manželství s Marií, kdy před ní vyslovil jméno své první ženy. – Zradil jsem, a má zrada se obrátila proti mně. Dobře mi tak. Vyčítal jsem Herzogovi, že staví z písku a z vody. To je pravda, on staví z písku a z vody, jenže jeho domy stojí, ano, jeho domy stojí, a můj spad! Hned napoprvé, když jsem si přisadil do té špinavé hanebnosti, všechno spadlo. Ne Herzoga, který s tím svinstvím začal, ale mne proklínají, na mne budou ukazovat jako na vraha – právem. Neměl jsem to dělat, neměl, neměl. Teď to vím, teď to až příliš dobře vím, ale co je to platné, že to vím, když se nic nedá odčinit a ti mrtví se nedají vzkřísit. Jedna ženská tam měla muže a syna. Zůstali tam, jak se zdá, oba. Povídala: Tak teď jsem na tom světě úplně sama. – Nedobyl přiškrčeně zavzlykal a pak vykřikl: – Já jsem to nechtěl! Ale komu to mám povídat, že jsem to nechtěl? Kdo mi uvěří?

Nedobylův projev slabosti připomněl Marii její vlastní důstojnost a obnovil její síly. Uvědomila si teď jasně, proč jí tento výjev připadal tak podivně známý, jako by jej už byla jednou prožila: kdysi před lety, také po návratu od Bornů, zastihla svého otce v podobném rozpoložení mysli, v jakém teď byl Nedobyl, také od něho jí bylo vyslechnout plačtivé přiznání o hlouposti, kterou provedl a která ho připravila o celé jmění. Můj ty bože, myslila si, jak k tomu přijdu, že věčně musím trpět za něco, co jsem nezavinila a o čem jsem ani nevěděla? Jak k tomu přijdu já a jak k tomu přijdou mé děti?

– I když se to nedá odčinit, nic ti nebrání v tom, abys to nesl jako muž,

řekla prudce, a když opět sáhl po láhvi, vytrhla mu ji: – A pít už nebudeš, to by ještě scházelo, abys mi tu začal převracet stoly a bít děti. Kdo, prosím tě, nese odpovědnost za to neštěstí? Snad ne ty! Cožpak tomu rozumíš? Od toho je stavitel, aby věděl, jak se má stavět, aby to nespadlo! Nebo jsi snad stavěl bez stavitele?

Ach nikoliv, zajisté že nikoliv, Nedobyl nestavěl bez stavitele. Jenže tentokrát to nebyl slavný pan architekt Bühl, autor tohoto skvostného domu s kalichy, nýbrž bývalý Herzogův polír, zednický mistr Kuthan, který se uvolil zbudovat první Nedobylovu chudinskou stavbu z prachu a ze slin, ze starých cihel z bouraček, z popela a hlíny, za náklad co nejnížší a za dobu co nejkratší. Když už, tak už, řekl si Nedobyl, když se loni rozhodl, že tu stavbu podnikne a že po ní podnikne ještě řadu dalších – když už, tak už, když vydělávat, tak pořádně, když stavět lacino, tak za pár babek, však už to nějak dopadne, a hle, dopadlo to. Herzog chodil se džbánem pro vodu, a ucho se utrhl, jenže v Nedobylově ruce; a zatímco Kuthan, jakmile dům spadl, se odklidil, boží vědí, jak to zařídil, na infekční oddělení Všeobecné nemocnice, žižkovský purkmistr jmenoval jeho zástupcem – koho? Není těžko uhodnout koho, protože ďábel snáší neštěstí vždy na jednu hromadu: stavebního radu Herzoga jmenoval jeho zástupcem, úhlavní Nedobylův nepřítel bude řídit odklizovací práce, Herzog bude vytahovat na boží světlo těla zabitých, Herzog bude figurovat jako hlavní svědek, až Nedobyl bude postaven před soud. Že bude postaven před soud, na to Marie může vzít jed, neboť až se vše začne vyšetřovat, vyjde najevo, že Kuthanovým hlavním úkolem nebylo řídit stavbu a dozírat na to, aby všechno klapalo, nýbrž naopak nepřekážet a krýt svou koncesí Nedobylovo počínání.

Vtom úsečně třesky tabulky dvojitého okna, sklo se s řinkotem rozsypalo a spuštěná záclona se na zlomek vteřiny vyboulila, jako by na ni z ulice bylo skočilo pružné, divoké zvíře.

Marie si s výkřikem zakryla oči a Nedobyl zaklev prudce vstal, přičemž drcl bokem do stolu, až převrhl láhev s koňakem, a stáhnuv plamen lampy, zhasil jej jediným fouknutím.

– Vlez pod stůl, povlel Marii.

A pak se po špičkách plížil k oknu, v bezmocném vzteku se bouchaje pěstí o pěst.

– Prosím tě, nechoď tam, zabijou tě, zašeptala Marie, jež neuposlechla jeho příkazu a nevězla pod stůl, nýbrž mechanicky se potmě snažila vysušit servítkem čpavou loužičku koňaku, jež se rozlila po ubruse a stékala na koberec.

Bylo jí slabo a žaludek se jí chvěl jako při mořské nemoci; vskutku připadala si jako na rozhoupané lodi, jako na neskutečné stínové palubě. Cambulák, myslila si. To tedy byl ten cambulák, kterého se Bornovi tolik bojí. Já jim nevěřila, že se něco takového děje, ale Bornovi mají vždycky ve všem pravdu.

Ano, pravda to byla, ale pravda notně neveselá. Marie cítila a jasně si tento pocit uvědomovala, že vletí-li do okna ještě jeden kámen, ona nevydrží a omdlí, uteče se do nevědoma, neboť není možno vědomě čelit takovým hrůzám.

Ale nic už nepřiletělo. Když Nedobyl, připlíživ se k oknu, opatrně odhrnul postranní sametový závěs záclony a odkryl obě tabulky, proražené cípatými děrami, jejichž okraje v měsíčním světle studeně zářily jako bílé paprsky fantastických hvězd, bylo za těmito děrami černé, tiché nic, nekončné nic, dole na ulici nic, nic na mostě, nic na kolejích seřadiště, všude jen ticho a nic. Ani šeptnutím se neozvala nenávist, jež prve vmetla do jeho okna kámen, teď ležící pod záclonou na podlaze, a nemá jako ten kámen byla zloba, jejímž předmětem byl zdrcený muž, který teď hleděl do tmy a dobře věděl, že kdyby mohly promluvit ty hlasy, které mlčely, napodobující klid, nenašel by se mezi nimi ani jediný, který by řekl na jeho obranu: Odpusťte mu, neboť nevěděl, co činí.

5

Naskýtá se teď otázka, k čemuže potřeboval Míša, tento dobře oblékaný, dobře živěný syn zámožného otce, tak naléhavě peněz, že se dopustil činu tolik riskantního, jako je vyloupení tobolky jedné z návštěvnic macešina salónu. Inu potřeboval jich k tomu, aby zůstal tím, čím se stal, když se vymanil z pout domácího útlaku a dohlížitelství: kavalírem, bohatýrem svobody, tajemným mstitelem křivd.

Jak jsme vyprávěli jinde, Míša, ač od útlého dětství sirotek po matce,

míval pramálo příležitostí k tomu, aby se vyžil po svém, bývalť v jeho blízkosti vždy někdo, jehož úkolem bylo pečovat o jeho blaho tělesné, rozumové a mravní; o chuvy, služby, preceptory měl prvorozený syn Jana Borna odedávna vždy postaráno. Poměrně nejúspěšnější z těchto pečovatelů byla mladší sestra chlapcovy macechy, slečna Bětuše Váchová, která svého času, když mu bylo nejhůř, zachránila sedmiletého Míšu ze spárů bujarého pana Přecechtěla, učitele, který ho připravoval k přijímací zkoušce do druhé třídy obecné tak nešťastně, že dítě se propadlo do stavu trvalé vyčerpání, přímou cestou vedoucí k zpitomění. Laskavá, trpělivá a svědomitá, k tomu pevně a poctivě odhodlaná nahradit mu matku, Bětuše paralyzovala, jak dovedla, následky citových otřesů a výchovných omylů, jimž býval vystaven a jež zle poznamenaly jeho rozum i charakter, a s úspěchem ho krůček po krůčku dovedla až za brány gymnasia. Byla to však pro ni cesta trnitá a slzná, protože miloval-li ji snad Míša, byl-li jí vděčen za mateřskou její obětavost, byla to láska a vděčnost tuze podivná, mnohdy k nerozeznání podobná potměšilé zlovůli a pohrdání.

Míša dobře, až příliš dobře věděl o podřízeném postavení, jež Bětuše zastává v otcově a macešině domácnosti, a dával jí toto své vědění najevo: Máš pěknou blůzu, tetinko, řekl jí například, když na ní poznal halenku, již jí paní Hana darovala ze svého šatníku, protože sama do ní ztloustla, nebo: Také sis předplatila loži v divadle, tetinko? Anebo: Naši byli na matičním plese, byla jsi s nimi, tetinko?

Bětuše byla hodná, všestranně dokonalá, akurátní a ctnostná, ale zaimponovat nedovedla malému halamovi ani zjevem, ani vědomostmi, ani společenským postavením, ani autoritou, prostě ničím. Protože trochu šilhala, naučil se šilhat po ní a vysmíval se takto jejímu neduhu. Já za to nemůžu, tvrdil, mně *přechází zrak*, když se tetičce Bětuši dívám do očí. Born ho tedy poslal k doktoru Elsassovi, choti tetinky Jindřiše, očnímu lékaři, a když Elsass jednoznačně prohlásil Míšovu šilhavost za darebnost a simulantství, Born se rozhněval a nasekal klukovi pravitkem. Vyléčil ho tím, ale ne nadobro; i později občas, když ho podráždila svou staropanenskou – v době, kdy Míša chodil do páté obecné, bylo jí osmadvacet let – přemravnělostí, Míša zašilhal na Bětuši tak hrozně, až zrudla a dávala se do pláče; a jeho respekt před ní upadal stále a stále.

Proč snášela Bětuše, dobrá a citlivá Bětuše, všechno to ponižování, proč nemávla rukou nad zlým a nevděčným frackem a neobrátila se k němu zády? Měla k tomu dva vážné důvody. Především byla na svém švagrovi existenčně závislá: dopoledne zaměstnána v jeho účetním kontoru, odpoledne v dětském pokoji nebo v hudebním salónu, kdež se svou sestrou zpívala a hrála na klavír, nedovedla si už svůj zmechanizovaný život ani jinak představit. Ale ač závislá na Bornových, byla – a to je druhý důvod její vytrvalosti – vůči nim v tiché, ale vytrvalé opozici. Sama stvořená pro mateřství, rozená to matka, jež se minula se svým údělem, nedovedla pochopit Bornovu a hlavně Haninu lhostejnost vůči Míšovi, bouřila se proti ní a snažila se napravit její důsledky.

– Když *mně* bylo dvanáct, vyjadřoval se k Míšovu případu Born, a říkal to velmi rezolutně a zlobně, – táhl jsem s holýma rukama do Vídně na učení, a těma holýma rukama jsem se dopracoval všeho, čím jsem, sám jsem se vychoval a vzdělával; byl by v tom čert, aby z Míši, který má *všechno*, čeho jsem postrádal já, nebyl pořádný člověk. A nebude-li z něho pořádný člověk, prosím, prosím, já si nad ním myji ruce, ať jde spánembohem žebrot, má vina to není.

Míša si myslil, že ať si tatínek říká co chce, on, Míša, žebrot nepůjde, neboť toho nebývá, aby synové velkoobchodníků chodily spánembohem žebrot; Bětuše pak si myslila, že pravděpodobně by bylo lepší nemít jako Born nic a být odkázán na sebe než mít jako jeho syn všechno, včetně příšerného pana Přecechtěla, jemuž se podařilo vsugerovat celé rodině, že chlapec je slabomyslný, anebo chůvy Annerl, která vštípila do jeho šestiletého srdce jedovaté poučení, že oba dva, otec i nevlastní jeho matka, ho nenávidí a že od nich neuslyší nikdy nic než lži; Hana pak si pomyslí, jaká, ach, by to byla úleva, jaké by to bylo šťastné rozřešení nejtrapnějšího svízele jejího života, kdyby Born se konečně podrobil jejímu naléhání a kdyby splnil její přání – jediné to z jejích přání, před nímž si zacpával uši – a kdyby Míša byl svěřen péči svědomitých odborníků, lékařů a školených pedagogů, slovem kdyby byl poslán do některé *dobré* vychovatelný pro děti z *lepších* rodin; tam by si s ním dovedli onačeji poradit než chudák Bětuše. Míša arci nemůže za to, že je synem matky, podle Bornova přiznání, zatížen; proč tedy má, chudák, trpět a proč mu má být odepřeno to, co v tom ohledu moderní civilizace stvořila nejlepšího?

Mezitím nastal ten slavný, ten požehnaný rok sedmdesátý sedmý, kdy Rusové, aby ochránili své slovanské bratry v Bulharsku a Srbsku, utlačované od Turků, vypověděli Turecku válku a po necelých osmi měsících tvrdých bojů zvítězili na celé čáře. Divoké nadšení, jež tento neohrožený zákrok carské veleříše vyvolal ve všech vlastech slovanských, tedy i v Čechách, bylo pak v Praze u Bornů zvlášť ozářeno přeradostnou událostí soukromou, když totiž paní Hana po devíti bezmála letech manželství s Bornem, v srpnu, povila synáčka, jemuž, jak pověděno, přiřčeno jméno ze všech slovanských jmen nejslovanštější, Ivan.

Když já jsem se před pětačtyřiceti roky narodil, přemítal Born, zatímco hleděl na vzácnou, pomačkanou hlavičku spícího Ivana – když já jsem se před pětačtyřiceti roky narodil, byla všady v Čechách tma; jak jinak všemu při tvém vstupu do světa, Ivane, jak změněný dnes obraz světa, vítajícího tvůj příchod, jaký dnes všady jas, který bohdá bude osvětlovat i celou budoucí tvou dráhu životní! Bylo-li mým velikým úspěchem životním, že založil jsem první slovanský obchod v Praze, bude na tobě, abys vybudoval to, na co mně se už asi nedostane síl, totiž první český obchodní dům, ba co dím dům: dva domy, tři domy vybuduješ, tři paláce obchodní, neboť ty počneš stavět na základech pevně už položených, a ja mým synem, synem Jana Borna, nevzešel jsi z manželství nešťastného, nýbrž požehnaného, z matky, jaké druhé snad není na světě.

Takto přemítal, a když přimhouřil oči, zdálo se mu, že vidí postavy tři sudiček, sklánějících se nad postýlkou Ivana, jeho *pravého* syna. Jedna předpovídala maličkému, že vybuduje pražský *Bon Marché*, obchodní dům, jemuž se ovšem dostane názvu českého, nejlépe U láce nebo U levného nákupu. Druhá sudička prorokovala Ivanovi, že stvoří pražskou obdobu *La belle jardinière*, Vnadné zahradnice, třetí *Louvre*. S českým názvem tohoto obchodního veledomu bude ovšem potíž; nejlépe snad, bude-li se jmenovat – a proč také ne? – Hradčany.

Když se Hana Bornová zotavila po porodu, ujala se vbrzku znovu svých přechetných funkcí ve spolcích, v nichž byla členkou, ne-li předsednicí, a Bětuše se s horoucím nadšením vrhla na svého maličkého *pravého* synovčeka, aby ho hýčkala a převinovala, aby ho koupala a česala a pudrovala, aby ho nosila – v té době se jen zřídkakdy užívalo dětských kočárků – na

procházku, aby vedla v patrnosti přibývání a ubývání jeho váhy, aby bděla nad zdravím a životosprávou jeho kojné, slovem, aby mu skýtala vše, co mu jeho matka, nechtěla-li se vzdát svých povinností veřejně činné, dobročinné a společenské dámy a vlastenky, poskytnout nemohla. Teď teprve, narozením Ivanovým, se jí dostalo náhrady za mateřství plné a ničím nezkalené, teď konečně mohla přivinout k své panenské hrudi dítě dítěcí, bezzubé a plačící, *tabulu* – podle velikého slova Lockeova – *rasu*, nepočmáranou nesmazatelným písmem nepovolaných; a mateřský její pud teď tryskal ne jako pramen, jako tomu bylo, dokud vychovávala Míšu, ale jako fontána, jako vroucí gejzír.

I je nabíledni, že přichýlila-li se horoucně a cele k čerstvě narozenému Ivanovi, odchýlila se od svého ponurého vychovance dosavadního; a tak se stalo, že Míša, ten nevděčný a nenapravitelný dareba, teď ztratil – po smrti paní Lízy a po odchodu chůvy Annerl – matku pošetí.

Netřeba ho ovšem litovat, neboť jednak si, jak známo, soucitu nezasloužil, jednak nenesl tuto novou změnu svých životních poměrů zvlášť těžce. Znenáviděl si, pravda, Bětuši na její – tak to kvalifikoval – zradu; ale koho už ten kluk nenáviděl? Měl chvíli na kahánku a bylo mu horko, když u rodinného stolu šla nepřijemná řeč o tom, jakého vychovatele nebo domácího instruktora mu zjednat náhradou. Naštěstí pro něho se otec znenadání dopálil a promluvil otázkou, jakéhože domácího instruktora měl on, Born, když ve Vídni na vlastní útraty navštěvoval večerní gremiální školu? Žádného instruktora neměl, a přece školu vychodil s prospěchem výborným a se všemi pochvalami, a ještě navíc se vlastní pílí povzdělal tak, že může bez hanby sedat u jednoho stolu i s lidmi učenými. Dokonce i drobty latiny si osvojil.

– Jak se řekne, Míšo, po latinsku: Služka neorá pole?

– *Ancilla agros non arat*, odpověděl Míša úslužně, vědělť že v této chvíli běží o mnohé a že mnohé bude rozhodnuto.

– Výborně, pochválil ho otec. – A jak bys řekl: Rolník vypravuje dcerám povídky?

– *Agricola filiis fabulas narrat*, na to Míša.

– Tak to vidíte. Míša není nenadaný, jen mu dejte trochu volnosti, ať pracuje samostatně. A když nebude pracovat, ať jde spánembohem na ševcovinu, mně je to jedno.

Ted' mu to, pravda, mohlo být jedno, když byl otcem pravého syna, jemuž sudičky připověděly, že zastaví Prahu obchodními paláci. V malém dětském pokoji hajal Ivan, v Bulharsku Osman paša – bylo to v polovici prosince toho památného roku – kapituloval před ruským vojskem, i byl Born tehdy tak šťasten a v nebi mu zpívalo tolik housliček, že byl s to – byť jen zdrženlivou formou dvojího záporu – i Míšovi, synovi nepodařenému, přiznat jistý stupeň nadanosti.

No, to to dopadne, myslila si tehdy Hana. Ale nedopadlo nic, jak se nadála, naopak. Míša, který tenkrát chodil do sekundy českého gymnasia v Jindřišské ulici – to byl ten ctihodný ústav, který se o několik let později nastěhoval do vlastní budovy v Truhlářské ulici a byl pak od té doby dodneška nazýván truhlárnou –, přinesl o pololetí velmi pěkné vysvědčení, bezmála vyznamenání, zkažené jen dostatečnou z němčiny. (Je podivné, ale je tomu vskutku tak, že ač Míša byl až do šesti roků svého života, jak jsme vypověděli jinde, veden výhradně jen po německu, takže němčina byla jeho pravou mateřštinou, po radikálním obratu svých osudů a poměrů začal tento jazyk zapomínat, až jej zapomněl tak důkladně, že na gymnasiu byl s němčinou neustále na kordy.)

Na konci roku se jeho prospěch horšil dalšími třemi dostatečnými, z latiny, matematiky a zeměpisu, ale i to byl úspěch vynikající na dítě nedávno ještě považované za debilní, tak zázračný, že Born žasl a Hana se chmuřila, neboť její naděje, že Míša bude poslán do ústavu, bledla. Inu, Míša nebyl tak hloupý, jak vypadal. Věděl, že když se nepříčiní, nový instruktor ho nemine, i přičinil se. V tercii mu už hrozilo nebezpečí, že z němčiny propadne, ale profesor se nad ním smíloval, vyvolal ho na opravu, a Míša obstál a postoupil do kvarty.

Rozhodnuto, že po maturitě půjde na práva nebo na lékařství. Někteří z nejbližších přátel jeho otce se podívovali, proč prý Born chce kluka mořit studiemi a proč ho raději nevezme k sobě do obchodu, ale Born mínil, že Míša se pro obchod nehodí, protože je plachý a neumí vycházet s lidmi. To byla pravda. Je ovšem neméně pravda, že i lékaři a zejména advokátovi je na škodu, když je plachý a neumí-li vycházet s lidmi, ale co naplat, pro dráhu obchodní byl určen Ivan, Bornův pravý syn, i nezbývalo Míšovi, než aby obrátil své kroky jinam.

V oné době dobyl si Míša ve škole jistého věhlasu svou zámožností a kavalírskými velkospůsoby. V kapse měl vždy pytlík cukrlat, a požádán, vždy rád nabídl. – Jenže dnes mám jen ty sprosté, sladové, poznamenával k tomu. Nebo: – Myslím, že přesedlám na jinou kvalitu, ty malinové se už nedají jíst. – Po vyučování chodili někteří kluci, kteří na to měli, naproti k cukráři na limonádu, Míša vždy mezi nimi a vždy někoho pohostil. – Myslím, že budu chodit jinam, tahle břечka se už nedá pít, říkal. Oplýval blahobytem opravdu neslýchaným. Své školní sešity a knihy choval v modrých obalech, jež zalepoval překrásnými papírovými štítky se znakem českého lva. Prodával mu je papírník odnaproti, pan Sojka, sto kusů za krejcar. Záviděl mu je kdekdo, ale o krejcary byla nouze; a hle, Míša, úžasný, chodil k panu Sojkovi bezmála denně a rozdával štítky plnými hrstmi. Mohl si to dovolit; na jeho lhostejné, omrzelé tváři bylo znát, že to pro něho nic není, protože on, Míša Bornů, na to má. Toto se dalo před prvním pololetím tercií. V druhém pololetí, když, jak pověděno, zápasil s němčinou a užuž podléhal, stal se navíc všeho majitelem malinkého kukátka, v němž bylo vidět plastický obrázek sličné mladé ženy v spodním prádle. Zájem o toto kukátko byl nesmírný. O přestávkách se před Míšou tísnily zástupy třaslavě žadonící, aby jim dal kouknout. Skvost ten prý Míša koupil od jednoho oktávána; o částce, kterou zaplatil, se mluvilo jen šepetem, jen pod stříškou dlaně.

Tehdy u nás vyšel první český překlad Hraběte Monte Christa. I v tercii koloval z ruky do ruky jeden rozdrbaný, klukovskými prsty umatlaný výtisk; kdo byl jeho majitelem? Inu Míša Born, sám jediný dost bohatý, aby si jej mohl opatřit. A četba tohoto románu zdvojnásobila šílenou chlapcovu rozmařilost. Zachtělo se mu udivovat, oslňovat stejně jako skvělý Dumasův hrdina. Hrabě Monte Christo, jak známo, chodil se cvičit do veřejné střelnice. To bylo to jediné, v čem ho Míša Born mohl napodobit. Pozval hordu spolužáků do boudy na Karlově náměstí, kde se trefovalo do plechových terčů, a dovolil jim, aby si na jeho útraty zastříleli. Sám se střelby nezúčastnil – stál jen opodál, opřen o sloupek boudy, a s pohrdavě vědoucím úsměvem pozoroval své druhy, tajemný, nevyzpytatelný. Když se ho jeden z kamarádů zeptal, proč si také nezastřílí, odpověděl, jak při podobné příležitosti odpověděl i Monte Christo: – Už jste mě viděli střílet? – čímž jim

chtěl dát na srozuměnou, že jeho střelecké umění je tak výsostné, tak nadlidské, že kdyby se chopil pušky, darmo by je zahanbil. Oni si myslili: Ty pitomo pitomá, a on si myslil: Ubožáci! Bezmocné loutky v mých rukou, nástroje mé budoucí pomsty! Kdybyste věděli, co s vámi zamýšlím!

Odkud na to bral peníze? Našel snad poklad? Našel něco lepšího než poklad: i poklad sebevětší se jednou vyčerpá, ale zdroj Míšova bohatství se stále obnovoval. Byly jím kapsy otcových převlečnicků, jednou svrchníku, jednou zimníku nebo kožichu, do nichž Born měl ve zvyku bez počítání vřazovat drobné mince, jež v krámech dostával nazpět, krejcare, desetníky a i dvoudesetníky, aby se v tramvaji nebo při přecházení mostu nemusel zdržovat rozepínáním kabátu a vytahováním tobolky. Převlečnický ty visívaly na věšáku v předsíni. Když Míša jednou při svém večerním slídění – o tom slídění ještě promluvíme – objevil, co se v nich skrývá, uzmul nejprve opatrně krejcar, a když se nic nestalo a otec ztrátu neuznamenal, vzal krejcare dva, pak tři, jednou si troufl i na desetník; a Born nic. Míšova odvaha vzrůstala, ale nikdy nepřekročila rozumné meze, nikdy ho nezavedla tak daleko, aby vyplundroval otcovy kapsy nadobro. Když jednou našel v zimníku čtvrtzlatník, moudře potlačil svou žádostivost stát se pánem penízu tak velikého, neboť Born by si takovéto značné ztráty snadno mohl povšimnout. Cvikem nabyly jeho prsty pozoruhodné, po pravdě zlodějské citlivosti. Rozeznal potmě, po hmatu, hrubý veliký tříkrejcar od hrubého velikého čtyřkrejcaru a maličký, na omak příjemný pětikrejcar od krejcaru; desetníky a dvacetníky, prostředně veliké, se po hmatu odlišit nedaly.

I bohatl, bohatl a byl svým bohatstvím šťasten. Ale že s jídlem roste chuť, vybírání otcových kapes ho vbrzku přestalo uspokojovat; začal tedy hledat nové zdroje příjmů, a našel jich dost a dost. Když Ivanovi byly dva roky, onemocněl vlekou, a zdálo se, nebezpečnou dětskou chorobou. Rodinný lékař Thomayer chodil k Bornovým denně, tvářil se vážně, předpisoval maličkému množství léků, tetinka Bětuše měla oči zarudlé pláčem, paní Hana přestala v té době zpívat a hrát na klavír a odřekla své muzikální středy, a i Born, starostlivý otec, často navštěvoval malého pacienta v jeho pokojíku; všichni byli zamlklí, zachmuření, jen Míša se v duchu radoval, neboť bratříčkovo stonání mu šlo velmi k duhu. Pověřen úkolem chodit Ivánkovi do apatyky pro léky, vyúčtoval své nákupy velmi nepřesně,

zálohy za prázdné lahvičky, jež vracel, mu zůstávaly pod palcem, a někdy při všeobecném rozčilení, když dítěti se přitížilo, vůbec zapomněl vrátit drobné. Jeho peněžní kapacita rostla, a také uvnitř pevněl a tvrdl, neboť přepadaly-li ho při tomto činění občas výčitky svědomí a přicházelo-li mu na mysl, že tento způsob obohacování je notně špinavý, s úspěchem se bránil proti takovým návalům změkčilosti tím, že si připomínal, jak kruté mu, Míšovi, vždy bylo ubližováno, takže svět si nezaslouží, aby on, Míša, bral na své bližní jakýkoli ohled.

Ivánek se uzdravil, a Míša musel hledat nový veliký zdroj – na rozdíl od zdroje malého, jímž byly otcovy kapsy – příjmů. Našel jej v Bornově knihovně. Born, podporovatel českých umění, kupoval bezmála vše, co v naší řeči vyšlo tiskem, a Míša z bohatě zásobených příhrad, zdobících stěny jeho kabinetu, vytáhl tu jeden skvostně vázaný svazek, tu jiný, zbylé svazky načechral, aby vyplnil mezeru, a odnášel svou kořist k ochotnému a štedrému antikváři v Panské ulici. Toto údobí bylo vrcholem jeho dráhy tajemného, šíleně rozmařilého dobrodruha. Nepolapitelný, nepochopitelný, vladal neomezeně ve své samotě; celým světem zhrzen, celému světu připravoval pomstu.

Když večer otec a mamá odešli do divadla nebo jinam do společnosti, zůstával Míša prakticky sám v celém bytě. Ivánek chodil spat časně, teta Bětuše, jež bydlila u svých rodičů, odcházela, jakmile maličký usnul, služebné dívky seděly se sousedkou z pavlače v kuchyni, i byly by bývaly v těch pokročilých hodinách prostorné místnosti Bornova bytu prázdné, nebýt stínu muže, který se jimi se svícem v ruce neslyšně bral, aby vše prohlédl, prozkoumal, vše vzal na vědomí: slídl, jak sám u sebe naznačoval toto své činění, šel věcem na kloub, hledal, kde co. Když míjel příborník, na jehož zasklených stěnách se obrazy jeho tenká postava, napřimoval se, napínal krční svaly a žíly a volal přiškrčeně: – Nej – vyš – ší čas! – Bylo to hrdinské; však mu také přitom běhal mráz po zádech. Po tomto výkonu si zpravidla přistrčil ke kredenci židli, vystoupil na ni a otevřel hoření svislou příhradu, v níž vždy stála načatá láhev červeného vína, zavřená zátkou s bronzovým pejskem. Loknuv si notně a zaškarediv se strašlivě, neboť víno nesladké, a tudíž nedobré, opět láhev uložil, židli vrátil na místo a vydal se na další pouť. Prohlížel vše: zásuvky v nočních stolcích, macešin šatník, obsah jejích

kabelek a rukávníků – i zde občas ulovil zatoulaný krejčárek nebo dva –, dutinu pod sklápěcím víkem šifonéru, košík s šitíčkem, vázu, do níž se házely staré knoflíky, zkoumal palcem ostří otcových břitev, otvíral všechny lahvičky s voňavkami a kolínskými vodami a ke všem čichal, ťukal na klavír a drnkal na harfu, pokoušel se také otevřít macešin sekretář, pak si zase šel loknout vína, a posílen, začal slídit nanovo. Všude bylo ticho, jen z kuchyně občas zazněl tlumený ohlas ženského smíchu, a slabé světlo Míšovy svíčky kolísavě proploouvalo mlčící temnotou. Nevšímavý, cizí mezi svými, Míša býval v takových chvílích plně a nespoutaně blažený, byl sám sebou, nikým nepozorován, nikomu protivný, nikým nekritizován, pán noci, vladař světa, v němž za dne dočasně vládl jeho nepřítel.

Za macešiným budoárem byl malý dětský pokoj, jehož návštěvu si Míša na svých slídičských výpravách nechával naposled. Tam spal Ivan, jeho podivný bratr-nebratr, který tu před krátkým časem nebyl, neboť, zdálo se, nikde nebyl, a jehož příchod, jak pověděno, pohnul sice tetu Bětuši k zradě, ale jinak způsobil v Míšově životě změny ne nepříjemné. Byl to jeho jediný ne-nepřítel, tedy takměř přítel, neboť nikdy mu neublížil, ale co to za přítele, když jen žvatlal, namísto aby mluvil, a když byl tak maličký?

Aby ho neprobudil, Míša, než vstoupil do jeho pokoje, sfoukával svíčku; ostatně dítě spalo, jak bývalo tehdy zvykem, při světle noční lampičky. Opatrně, po špičkách, přistupoval k jeho postýlce a pozoroval s údivem jeho velikou spící hlavu, před dvěma roky přišlou z temnot, jeho odfukující ústa, teď stejně nemá, jako byl němý svět Míšovy samoty. Matka pryč, otec pryč, teta pryč, nikde nic, jen ve tmě dva opuštěnci, kteří si nerozuměli a z nichž jeden o své opuštěnosti dosud nevěděl, dva Bornové, dva synové zakladatele prvního slovanského obchodu v Praze. Byl-li Ivánek odkopán, Míša vždy přikryl jeho tlusté, růžové nožky. Ty blůmo, ty blůmo, říkal mu ne bez jisté něhy, načež se bral do svého, tak řečeného velikého dětského pokoje, a šel také spat.

Takové tedy byly Míšovy společenské, mravní a rozumové poměry v době, kdy se udál nešťastný příběh s Mariinou toboolkou. Dopustil se toho činu z mnoha důvodů: jednak že byl v té chvíli nadmíru rozezlen strašlivou a neuvěřitelnou přípovědí tetinky Jindřiše o tanečních hodinách, do nichž on, Míša, má chodit, a že ho proto jeho mstivá misantropie teď obzvlášť silně nutkala k činu odvety, jímž by zkrušil svět; dále že byl zvyklý krást a že potřeboval stále víc a víc peněz, neboť jeho sladová cukrlata a štitky s českým lvem už jeho spolužákům zevšedněly, pročež bylo třeba najít nový, nákladnější způsob, jak je uvádět v obdivný úžas. Zatímco způsobně seděl v křesle, obratně za zády slídl pravou rukou v dutině Mariiny pompadúrky, a nahmátnuv peněženku, vytáhl z ní, co v ní bylo papírového, a honem s tím do kapsy. Když pak pompadúrku zavřel, chvilku ještě poseděl a nimral se v jídle, načež vstal, s úšklebkem nechuti odložil talířek s nedojedenými dobrotami, a už se klátivě šoural, ruce v kapsách, skrýváje své rozčilení za obvyklou masku omrzelé lhostejnosti, ze salónu ven, aby si svůj lup prohlédl.

Učinil tak na záchodě, v němž se pečlivě zavřel ryglíkem; i nutno důrazně uvést na částečnou omluvu jeho činu, že když pak v skomírávém světle olejové lampičky, jímž místnost byla ozářena, spatřil čtyři dvojmo přeložené bankovky, ozdobené nikoli obrazem Merkura a ženy s kružidlem, podle něhož se poznávaly zlatky, nýbrž rytinou starce s kružidlem a panny hrající na lyru, již se vyznačovaly pětizlatky, poděsil se tak náramně, že mu zuby cvakly o zuby a kolena mu poklesla. Bylo mu jako nerozváznému lovcí, který, domnívaje se, že honí lišku, vykouril z doupěte rozlíceného tygra. Míšův hmat, jak víme, cvičený na mince, selhal, když šlo o bankovky; bylo to strašlivé, a následky tohoto omylu nedozírné.

V panice, již kdosi nevěda zvýšil tím, že venku vzal za kliku a zarumploval zavřenými dveřmi, Míša bankovky zmačkal v kuličku, aby je sprovedil z povrchu viditelného světa, ale ještě včas si uvědomil, že by to byla hloupost ze všech hloupostí největší, neboť padne-li, až se věc provalí, podezření na něj, neexistence ukradených peněz nebude dostatečným důkazem jeho neviny; nepřátelé budou prostě mít za to, že je schoval, a budou na něj dotírat a mučit ho tak dlouho, až se přizná. Vsunul tedy moudře kuličku do

rukávu a vyšel jakoby nic do předsíně. Vzduch byl čistý; neznámý host, který prve zarumpleval dveřmi, nepořídív, vrátil se bezpochyby do salónu. Míša tedy hbitě proběhl do svého pokoje a tam v úplné tmě, po celém těle roztřesen, jak se zmačkané peníze žehlit dlaní, hladit, lisovat, aby je vrátil do původního stavu a aby je pak, pomůže-li mu Bůh, propašoval zpátky tam, odkud je vzal.

Ale zatímco si takto počínal a co jeho oči přivykaly temnotě, počal se uklidňovat a jeho mysl jasněla. Čeho jsem se koneckonců, přemítal, tolik polekal? Že jsem ulovil víc, než jsem doufal? To přece není nic zlého, to je naopak velice, převelice dobré. Paní Nedobylová – neboť vše nasvědčuje tomu, že pompadúrka patří jí – bezpochyby objeví svou ztrátu teprve doma, i bude si pak lámat hlavu, kdeže ty peníze mohla vytrousit, zda někde v krámě, v kavárně, v drožce, v tramvaji, všude, kde něco platila, než se odebrala sem. Bude bez nejmenší pochyby mít za to, že v době, kdy se vcházela, byla její tobolka už prázdná, protože tady ji přece neotvírala, tady nic neplatila, a tady tudíž nemohla nic ztratit. Ale i kdyby se to nedomnívala: proč podezřívat právě jeho, Míšu? Proč ne třebas tetinku Elsassovou? Proč ne mamá? Proč ne toho dědka, který Míšu nazval junákem? Proč ne kohokoli z hostů?

Když chlapec domyslel až sem a když takto uvážil a zvážil, že se mu nic nemůže stát a že je tudíž neomezeným pánem obrovského, nevyčerpatelného majetku, proti němuž všechny jeho dosavadní zisky byly hotovým nic, počal si mlátit oběma pěstmi do chabých svých prsou a zalykal se radostí, do níž se sice zprvu musil troch nutit, protože uvnitř ho cosi pořád ještě hnětlo a tísnilo, ale jež se postupně, čím více přivykal myšlence svého bohatství, stávala bezmála opravdovou. Rozumem si nelze vymyslet, obrazností nelze vykouzlit, co všechno si za těch dvacet zlatých koupí. Celá třída se před ním bude plazit; teď teprve, teď je proměněn v pravé své otroky, hotové se vrhnout do ohně na sebemenší jeho pokyn. Míša přemítal, koho z nich bude jmenovat svým Luigi Vampou, jakž se jmenoval vůdce oddaných Monte Christových lupičů. Koupí mu bambitku a povelí, chladný, krutý, neúprosný: Zastřel...

Vtom zalehla do ticha Míšova pokoje směsice hlasů. Hosté se začali loučit, hrnuli se do předsíně, děkovali jemnostpaní Bornové, navlékali se do svrchních šatů. Ach, tam by se v kapsách dalo nalovit desetníků, myslil si

Míša, škoda, že když tu jsou hosté, v předsíni se věčně někdo courá! Uvažoval takto, zatímco zrychleně a zhluboka dýchal, aby přemohl ostré napětí, jež ho přepadlo a zahlušilo jeho nezdravou radost. Tušil, že teď se rozhodne a ukáže, byly-li jeho utěšivé předpoklady oprávněné a podaří-li se mu, Míšovi, vyváznout se zdravou kůží. Hosté odcházejí, odchází tedy i paní Nedobylová. Odejde-li, aniž co zpozorovala, zavře-li za sebou dveře, aniž ztrátu objevila, je vše v pořádku, v nádherném, neporušitelném pořádku... Míša, přistoupiv těsně ke dveřím, napjatě poslouchal, i slyšel tolik řečí, tolik hlasů, tolik zdvořilůstek a zbytečností, až se mu zazdalo, že mu to všichni dělají naschvál a úmyslně tolik okolkují a zbůhdarma žvaní, aby ho napínali a trápili a prodlužovali jeho rozčilení. Tuhle jeden tučný mužský hlas jaře prohlašoval, že dosud není tak starý, aby mu někdo musil pomáhat do kabátu, do toho kterýsi ženský hlas se dovolával jakýchsi přezůvek, současně mamá bůhvíkomu přála šťastnou cestu a příjemný pobyt, zatímco otec si vyprošoval rukypolíbení paní tchyni a vyslovoval přání, aby se brzy zotavila; mamá pak dala najevo naději, že kdosi, neznámo kdo, příští středu opět zavítá, někdo prohlašoval, že to bylo moc hezké a zdalipak nám milá paní Nedobylová příště zase zahraje něco tak nádherného jako dnes, a tak dále a tak dále; bylo to nesnesitelné. Ale nakonec to prapodivné brebentění pece začalo slábnout, hostů ubývalo a Míša se už uklidňoval, když tu několik slov, jež zaslechl a o nichž nebylo pochyby, že vyšla z úst okradené paní Nedobylové, zdvojnásobilo černost tmy, neboť pochopil ihned, že je vše ztraceno a prozrazeno.

– Už je to tak, těch dvacet zlatých zmizelo, paní Hano, jak je to možné? Vždyť vím pozitivně, že jsem si je dala do tobolky ihned, jak jste mi je přinesla!

Takto zněla fatální ta slova, jež znamenala, že paní Nedobylová ty peníze získala teprve tady, na návštěvě u Bornů, a že to byla sama mamá, jež jí je přinesla. Něco tak strašlivého Míša nemohl předpokládat. Ledová hrůza mu sevřela hrdlo, i pomyslí si, zpocen, vyčerpán, že by lépe bylo, kdyby se nebyl narodil. Jeho zkáza byla tak neodvratná, že bylo zbytečné poslouchat dál; nezbývalo mu než vrhnout se z okna. Nicméně nevrhl se z okna, ode dveří neodstoupil a poslouchal napořád. V příštích vteřinách se mu na okamžik zazdalo, že se stal zázrak a že nebesa se smílovala nad jeho bídou,

neboť ukradené peníze, zdálo se, se našly, a byla to sama mamá, jež je prý objevila pohozené na fotelu. Ale že nebyl na hlavu padlý, uvědomil si vzápětí, že takové zázraky se nedějí a že mamá lhala, aby zabránila skandálu. Chtěla zabránit skandálu, protože ví, kolik uškodilo, ví, že on, Míša, seděl právě na tom fotelu, na němž ležela osudná pompadúrka, ví to, jakpak by to nevěděla, vždyť si tam schválně sedl, aby ji dopálil, a schválně mlaskal, protože mu je známo, že jí jde na nervy, když on, Míša, mlaská...

Bylo pak slyšet vzdálené cupkání panské, jež poklízela po hostech, a rachot příborů a talířů. Míša stál potmě a čekal na svou záhubu; a zatímco tato záhuba, jak bezpečně věděl, se kdesi v kterémsi odlehlem pokoji strojila, zatímco mamá někde, možná v salónu, možná v jídelně, možná v budoáru, žalovala otci na Míšův zločin, nevybíravými bezpochyby slovy se snažíc jej zveličit, nastalo pojednou nesmírné ticho, tak hutné, že se dalo hmatat, tak naprosté, že z něho uši bolely. Ustaly spěchavé krůčky služčiny, ustaly zvuky jejího poklizení, utichla ulice, na níž před chvílí ještě hrkotal kočár a klapaly podkovy – svět, zdálo se, ustrnul hrůzou nad bídáctvím Bornova prvorozeného syna, ustal čas, ustal pohyb, ustalo všechno, jen žilobití Míšova strachu neustalo. Toto mrtvolné ticho před bouří trvalo možná dvě minuty, možná tři; a když se svět zase vzpamatoval ze svého ohromení, když znovu nastal život, když se ulice opět ozvala rachotem blížícího se povozu, když někde ze tmy zazněl tlumený šuškot dvou ženských hlasů, počalo se odehrávat to, co se odehrát musilo a k čemu Míša sám sebe byl odsoudil... K velikému dětskému pokoji se přiblížily vážné, pomalé kroky, cvakla klika a ve dveřích se objevil Born, vážný, bledý, v levé ruce nesa rozžatou voskovici, zasazenou do skleněného svícnu; a tehdy Míša, oči rozšířené hrůzou, nemrkavě upřeně k jeho tváři, leskle rámované uhlazeným účesem, mechanickým pohybem neživé loutky, ovládané drátkem neviditelného loutkáře, zdvihl ruku, podáváje otci ukradené bankovky, opět zmuchlané, zavlhlé potem jeho dlaně.

– Tedy přece, řekl Born tiše, a jen letmo na bankovky pohlédnuv, schoval je do kapsy. Uvědomil si přitom s úlekem, že to nejsou oči Míšovy, jež k němu vzhlížejí, ale oči nešťastné Lízy, která zahynula právě proto, že nechtěla platit za svou vinu a že se bála stanout před ním, před Bornem, tak jako teď před ním stojí její syn.

– Jak jsi to mohl udělat? zeptal se přemáhaje pocit marnosti. Proč s ním mluvím? myslil si. Jeho matka byla hlupačka a cizoložnice, a on, on krade. Postavil pak svícen s voskovicí na stůl, na němž se povalovaly Míšovy školní potřeby, a zdrcen svou vlastní bezradností, mlčky přešel za zády svého syna, který se nehýbal, k oknu; i bylo za tímto oknem černé, tiché nic, dole na ulici nic, nic na Eliščině mostě, všude jen ticho a nic. Ano, matka hlupačka a cizoložnice, myslil si; ale čím bych byl, nebýt jí? Lžu, když tvrdím, že jsem se stal tím, čím jsem, přičiněním vlastních holých rukou. Byly to její peníze, které mi pomohly nahoru, pro její peníze jsem si ji vzal; a teď, hle, platím, a budu možná platit dál a dál, a pořád budu platit, až jednou zaplatím hanbou svého jména. Protože je-li dnes Míša schopen krást, co bude provádět, až mu bude dvacet? Co dělat, probůh, jak tomu zabránit, jak to napravit?

Co takto truchlivě přemítal, zaslechl za sebou tichý vzlykot a pak slova stěží srozumitelná:

– Tatínku, odpusťte mi, já to už neudělám, já to už neudělám, tatínku, odpusťte mi.

– Odpustit ti nemohu, dokud jsi svůj čin neodpykal, řekl Born, obrátiv se k němu. – Pamatuj si, že člověk musí zaplatit za všechno, co špatného provede, protože nic nezůstane utajeno, všechno vyjde najevo. – Zatímco Born takto mluvil, Míša si myslil, že to od něho možná, kdožví, byla strašlivá, osudná hloupost, když otci bez vyzvání podal ukradené peníze, neboť otec přitom řekl „tedy přece“, což znamená, že si Míšovou vinou nebyl zcela jist. – Všechno vyjde najevo, opakoval Born, – a za všechno se musí zaplatit; pamatuj si aspoň tohle, když sám od sebe nemáš dost mravnosti a studu, aby ses vyvaroval takových hanebností. – Snad se to odbude kázáním, myslil si Míša, a ihned všecek okrál touto nadějí. Dopadlo to špatně, neměl jsem ty peníze vracet, ale jsou tu pořád tatínkovy knihy, které mohu prodávat, a jeho kapsy. – Zachoval ses jako pravý ničema, okradl jsi našeho hosta, zahodil jsi svou čest, a ohrozil jsi i čest naši, a za to musíš zaplatit, musíš za to být potrestán. Jaký za to volíš trest?

– Prosím, nasekejte mi, tatínku, zašeptal Míša, v němž opět poklesla dušička.

Born se krátce, suše zasmál; a podlehnuv náhlému popudu podrážděnosti